Incipit tractatus de ɔtractibus mercatoꝝ
reuerendi pr̄is fratris Johis nider sacre theo
logie ꝓfessoris ordinis predicatoꝝ.

Um mercatoꝝ officiū tot suspectis
ɔtractib9 circūuolutum agnoscat̄
moderno tpe: vt experti aīaꝝ medi
ci iustū ab iniusto vix valeant dis
cernē. Jdcirco famosoꝝ doctoꝝ innixus sentē
tijs pn̄cipaliter nunc ꝓpono tractare materi
as .v. in totidē capitulis Primū erit quot ex
igant̄ ad emendū vel vendendū iuste Scdm
erit de ɔditionib9 fm q̄s valor rei vendende pos
sit ɔgnosci. Terciū erit de regulis fm q̄s vi
deri pt aliqualiter quō mercatores magis vel
minus securi sint Quartū erit de multis spē
b9 ɔtractuū sub ɔpendio qn̄ sint iusti et qn̄ in
iusti Quintum erit de cā et origine trāslationū
talium oim in rebus tpalibus.

Quot exigant̄ ad iuste emendū vel vendēdū

Uantū ad primū nōndum Ca. i.
q certas et oīq̄z sufficientes regulas
et doctrinas cognoscēdi in emēdo et vē
dendo q̄d sit p̄cise et in oī casu licitū l' illicitum
iustū vel iniustū vix aliq̄s aut prudētium nl̄
tus dare p̄sumit ꝓpt prudētiā filioꝝ h9 seculi
q̄ prudētiores sunt filijs lucis. in gn̄acōe sua

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Intelligenda ḡ ſunt ſeq̄ntia cū moderamine
¶ Sc̄d̄o nōndum q̄ ſequentia in toto vel mag̃
p̄te ſūpta ſunt de dc̄īs ſc̄ī thome. ſcotī etiam
mathei de cracouia ſacre theologie doctoris q̄
p⁹ multas q̄s h̄uit cū magnis m̄cato rib⁹ col
lacōes luculentiſſime de hac ſcripſit materia
multūq̧ ſe fundans in p̄fatoꝝ doctoꝝ ſcriptis.
¶ Tercio notandū q̄ tranſlationū reꝝ vnius
dn̄i ad aliū ſūt q̄ntum ad ꝓpoſitū ſufficit tres
ſpēs q̄b⁹ transfert̄ dn̄ium. Prima liberal̄ ſiue
g̃tuita diffinitio ſiue datio q̄ actiue ē ↄſenſus
gratuit⁹ ſeu liberalis potētis tr̄āſferre rē in aliū
vt ſit vel fiat ſuꝰ vel illimitate realiter iſtius eo
mō quo ſua nō fuit ante ↄſenſum hmōi. Dici
tur ↄſenſus. q̄ ex actib⁹ volūtatis interiorib⁹
primo ⁊ maxime oīs dependet tr̄āſlatio. Dī po
tentis tr̄āſferre q̄ ſi ſuperior vel dn̄s rei ꝓhibet
nō ē iuſta donatio vel datio. Dī vt ſit vel fiat:
q̄ aliq̄n nō ſtatim ē alteri⁹ ſed poſtea tr̄āſfert̄
Exempli grā. Denariū quem dedi tibi ad ſer
uandū hodie dare poſſum vt tercia die ſit tu⁹
poſt q̄ꝫ pluuia ceciderit. Dicit̄ gratuit⁹ ↄſēſus
ad dr̄iam nō gratuiti q̄ intēdit equalens l̄ ali
ud tp̄ale. Gratuita em̄ donatio ē q̄ fit ſic libe
q̄ dans nō intēdit nec ſperat obligacōꝫ vel re
tributionē a recipiente ꝓ re data. Licꝫ em̄ dās
eciam intendat ſperet ⁊ deſideret retribucōem

a deo : nequaq̄ tñ poteſt aliquís aut debet ín
tendere obligacõem ciuilem vel retributionē
tanq̄ debitū ciuiliter ꝓ re vel eius dacõe. Dici
tur ſp vel illimitate ad dr̄am mutuacõis q̄ ſit
cū pacto reddendi capitale. S; gratuita dona
tio ſine oī pacto de reddēdo : nec limitate ſit ad
tps. Dr̄ eo mō quo ſua nō fuit ante ɔſenſum
q̄ poſſibile ē q̄ res q̄ prius fuit mea aliquo
mō viȝ ad tps. vel ſub aliq̄ ɔditione vel ſolū
ad ſolū vſum detur mihi alio mō viȝ ꝑpetue
ſine ɔditione : vel ꝓ omni beneplacito ɔuerte
do. Propter defectū primi. ſ. ɔſenſus ꝛ ſcdi viȝ
poteſtatis non pñt dare ſine licētia pueri me
ri. ſerui amentes. religioſi clerici vbi ꝓhiben
tur ꝛ ſil'es vt decepti ꝛ violentati. q̄ diſſenſus
ꝛ inuoluntariū cātur in quibuſdā ab ignorā
tia. in quibuſdā a violentia. ꝛ ſm q̄ ignorāti
a vel violentia plus eſt in cā tranſlacõis ſm
hoc recipiens illud ſciens min⁹ iuſte recipit : i
mo iniuſte rem recipit. q̄ transferens aut nō
ē mere volūtarius aut ſimplr̄ inuoluntarius
Ad hoc vero q̄ aliq̄s recipiat dationem vł ad
dationē paſſiuā exigit̄ etiā ɔſenſus eius ꝛ po
teſtas recipiendi paſſiua. ꝓpter c⁹ carentiā fr̄
minor nō p̄t recipe pecuniā. q̄ iſte nō vult eē
dn̄s. nec religioſus ſine auct̄e prelati. Huic
aūt dationi correſpōdet alia ſpecies tranſlacõis

viꝫ liberalis vſus accōmodatio q̄ ſimiles ꝯdi
tiones exigit tam in dante ꝙ in recipiente vt
ſit iuſta: licet dn̄ium non transferat rei ſed v
ſus libere. ¶ Scd̄a ſpecies tranſlacōis eſt pmu
tatio q̄ fit non mere gratuite: ſed ꝯditional'r:
⁊ ex pacto dandi vnā rem ꝓ alia. Et cōi voca
bulo vocat̄ emptio ⁊ venditio. Et fit dupl'r V
no mō non reſeruato dn̄io in re ⁊ tunc nō hꝫ
nomen ſpāle: ſed vocat̄ emptio ⁊ venditio. Et
deſcribit̄ ſic. Emptio ē dacō rei vt precij ꝓ alia
re. Venditio vero eſt dacō rei ꝓ re vt precium
Alio mō ꝙ reſeruat̄ dn̄ium in re: ſ; vſus trāſ
fert̄. vt in locacōe ⁊ ꝯductione ſeu ꝯuentione
Eſt aūt locatio dacō rei vel datio vſus rei: cui⁹
quidē rei dn̄ium p illam dacōem nō trāſfert̄ ꝓ
re vt precō. Conductio vero ē datio precij ꝓ re
vel vſu eius. cuius dn̄ium nō trāffertur. Sub
pmutacōe predicta ꝯprehendit̄ cambiū ſeu
campſio q̄ eſt q̄dam venditio ⁊ emptio vni⁹
monete ꝓ alia. Et eaſdē hꝫ difficultates ſicut
emptio ⁊ venditio. Sil'r hic includit̄ negocia
tio p quā quis nō ſolū intendit emē ſed emp
tū vēde re. ¶ Tercia ſpēs ē mutuacō actiua q̄ ē
gratuita dacō pecunie vel alteri⁹ rei: quā l' eq̄
ualentē tenet̄ reddē recipiens iux̄ pactū. Mu
tacō vero paſſiua ē tal' rei receptio. & dacō. q̄
dn̄ium trāſfert̄. Jdō ſcp̄tura vocat eā freq̄nter

dacoēm vt exo·xxi·ꝛ luce·xvi·Mutuū date nl
inde ſpantes·Dī ꝗ̄tuita qꝛ ſic dōtio ꝗ̄tuita pu
re ꝛ ſimplr ꝗ̄tis fit ſine limitacoē: ſic iſta dꝫ ꝗ̄
tis fieri ſalua limitacoē de reddēdo· Jō·ō·xp̄s
ait·Mutuū date nl inde ſpantes·ſ·vltra reddi
coēm rei·Dī enī mutuo·q·meuꝫ tuū facio·hº
tm̄ qđ tibi mutuo nō ſimplr deſinit eē meū: ſꝫ
ſolū ad tp̄s p qđ debet eſſe tuū· Vnde eciam
poſſum dicere me apud te tm̄ hr̄e in debitis·
Dī quam vel equiualentē reddere tenetur ꝛc̄·
qꝛ niſi ſic tunc eſſet libera donacō·Dī iuxta pa
ctū qꝛ mutuū recipiens nō tenet rem mutua
tam ſimpliciter reddere niſi pactuꝫ ita fuerit·
p̄t enī tale pactum fieri qꝙ reſtituat ſi petituꝫ
fuerit·vel ſi aut dum venerit ad pinguiorem
fortunā·ꝛ tunc ſi nō venerit ꝯditio reddere nō
tenet·Hiis ſuppoſitis pꝫ ex reſcripcōe donati
onis q̄ ꝛ quot reqrant ad ipſā tactum ē·Sed
ad ſcđe tñſlacois ſpēs ꝛ modos ſpecialr ad vē
dicoēm ꝛ empcoēm ꝛ mercationem vndecim
ꝯditiones reqͥruntur Primo vt in dante ſit vo
luntas dandi ſeu ꝯſēſus·ꝛ ſilr ptās·ꝛ in reci
piente voltās recipiendi et ptās vt declātuꝫ
ē in deſcriptione donacōis· Scđo reqrit vt ni
hil in pacto ꝯmittat qđ ſit con̄ ſbam dacois
vel in ſe malū·l repugnans dationi·qꝛ tales
pmutacōes ꝛ tñſlacōes nō fiunt gratuite ſꝫ ex

pacto ⁊ ꝯditionaliter vt do ſi des: vel do vt des
in tm̄. Requiritᷣ ꝙ talis ꝯditio ſeu limitatio ã
pactū tale nō ſit ꝯtra ſbam dationis: vel in ſe
mala vel repugnans ꝯditioni vel addicōni li
mitanti. Exemplū de additione que ē contra
ſbam dationis. vt ſi aliquis diceret. ego do ti
bi hoc ſic ꝙ habeam dominiū eius. Exemplū
de addicōe que ē in ſe mala vt ſi dicerem. ego
do tibi hoc dummō neges xp̄m: ibi tā dans ꝗ̄
accipiens peccat. Exēplū de additione q̄ repu
gnat ꝯditioni vel additioni limitanti. vt ſi di
cerem. ego do tibi hoc cum ptāte redimendi a
te p̄ tanta pecunia q̄ntum voluero: ⁊ tu dicēs
placet: ſic tn̄ ꝙ nunq̄ iſta ptāte vtaris. Vna
ꝯditio repugnat alteri. Ubi tn̄ aduertēdum
ē ꝙ in primo ⁊ tercio exēplo nō redditᷣ p tali
a datio iniuſta: ſed oīno nulla. Et ſilr eſſet iu
dicandū in vendicione vel emptione ꝯditiōa
li vel limitata. Tercio requiritᷣ vt quicq̄d in
pactū venit liciti bona fide ſeruetᷣ. qꝛ pmutacō
nes prefate. ſ. locacōis. ꝯuentionis ꝯductōnis
⁊c̄. ſunt ꝯditionales. Ideo ex pacto requiritur
ad hoc ꝙ iuſte ſint: ꝙ totum qđ in pactum ve
nit ⁊ licitum ē bona fide ſeruetᷣ: ſiue ſit expreſ
ſum ſeu tacitum dummō ex iure vel ꝯſuetudi
ne intelligendū vel ſubintelligēdum ſit ſm in
telligentiā coēm. Et de q̄nto quis hmōi pacta

non ſeruat bona fide; de tanto iniuſte recipit:
ac receptis vtit: aut ea ſuat minꝰ iuſte. Si ꝫ
oparij manuales artifices ⁊ quicunqꝫ labo͛a
tores ſe diſcuterent: ſepe iniuſtos ſe receptores
a͛ poſſeſſores agnoſcerent. Magis aūt clerici
quibꝫ in iure ⁊ ſacris doctrinis ſufficient̄ expꝯſ
ſum ē quo pacto bn̄ficia recipe. tenē. ⁊ fructꝰs
eoꝝ ꝑcipe ⁊ diſpenſare: quō etiā ipſi viuere
⁊ ea q̄ ꝑcipiunt deſuire debeant. Quicunqꝫ ḡ il
la pacta nō fideliter ſeruāt: ſe iniuſtos ſciant
occupatores: immo fures a͛ raptores. fures in
q̄ntū maliciā ſuā occultādo: bō ecc̄e. q. ſubtra
hunt. Raptores vͦo inq̄ntum p potentiā iuſti
cie ⁊ correctioni reſiſtūt: ne ꝑ violacōe pacto
rū ab eis quoꝝ intereē puniant̄. Circa ad vēdi
tionē iuſtā ⁊ quātūcūqꝫ aliā tranſlacōm ⁊ ꝑ
mutacōm exigit̄ datio ꝉ recepꝰ p̄cij nō iniuſti
ſcient̄ ſeu bō fides ſemota fraude: vt. ſ. nec cre
dat nec cāꝫ ſeu rōꝫ credēdi hēat ſe aliq̄d recipe
rōne vendicōis vltra iuſtū preciū ſeu rei valo
rem. Et nec credat. qꝛ ſm credulitatē ꝯſciē ſue
dꝫ agē ⁊ conari vt nō ſupuēdat rē de q̄nto p̄t
aliunde cogͦſcere vel p ſe intellīgē. Et nec cām
credēdi ſeu rōm qꝛ q̄ ꝯmittit vendicōm rei ſue
bō fide vni ſm famā bono viro ⁊ poſtea nunq̄
cogitat de iuſto p̄cio: talis ꝯmittēs nō hꝫ cāꝫ
ſeu rōem credēdi niſi bonum ⁊ ſic non tenetur

videre an iſte cui omiſit recepit iuſtū p̄ciū.
Si vero ſcienter omittēt vm̄ q̄ ɔſueuiſſet ſp in
iuſte vendē: certe tunc hēet rōem ł cām creden
di aut saltē preſumendi de iniuſto. ⁊ nō eſſet
excuſatus nec bō fide recepit aliq̄d vltra iuſtū
p̄cium. Et ſic pʒ quō exigitur vt vendens rem
ſuā nō ſcienter ſupuendat q̄ carius q̄ꝫ debeat Et
emens ſcient nō nimis modicū p re det: ſꝫ res
vendibilis detur p tanto q̄nti valoris ē. alias
iniuſticia ɔmittētur ⁊ ineq̄litas. cum tam ſm
theologos q̄ꝫ ſm pħos in oī ɔtractu eq̄litas
debeat ſuari. Eſt aūt equalitas nihil aliud q̄ꝫ
eſtimatio mutua voluntaria bō fide facta; in q̄
q nec intenditur ineq̄litas nec ineſſe cognoſcit
Qd aūt ſit illud de illo erit. xxxij. articulꝰ. Qn
to principalr volens rē vendere: tenet̄ dare emē
ti bona fide rē veraciter a ſe vendibilē. talem p
oīa q̄lem bō fide iuxta ɔtractū de curſu ⁊ intel
ligētia cōi verboꝝ ł ſignoꝝ credit ipſuꝫ velle
hēe. q̄ hēe debere. Illud vltimū additur. qꝛ ſi
quis vellet alterius gn̄is vel q̄litatis rē hēe q̄ꝫ
exp̄mit. ⁊ vendēs daret ſibi bona fide talem q̄
lem p verba ɔtractus exp̄mit: nō faceret iniu
ſtum. qꝛ talis debetur ei iux̄ ɔtractum dē rem
veraciter a ſe vēdibilem bona fide cui fraus ſi
dei oppōit̄ q̄ ɔmittitur vel in re vēdenda. aut
in v̄bis Fraus eī in rei ſbā q̄ ſpecie in q̄ntitate

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ꝗ qualitate p̄t ↄmitti ſm tho·ij·ij·q·lxxvij·Et
ſco·in·iiij·d·xv· Et tunc non ſolū iniuſticiam
ↄmittit vendēs: ſed etiā ad reſtitucōēꝫ tenet̃ ꝓ
q̄nto defraudauit· In ſba quidē l' ſpecie ↄmit-
tit fraudē: vt ſi dat auricalcū loco auri· ſiue a
quā ꝓ vino· Sic̄ ↄtra quoſdā yſa·i·8ı·Argen-
tum tuū v̇ſū ē in ſcoriā· vinū tuū ꝑmixtū ē aq̄
Qd enī ꝑmixtum ē patit̃ defectū quantuꝫ ad
ſpeciem· Ex quo pꝫ ſm tho·vt ibidē dicit· ſi au-
rum ꝗ argētum ab alchanniſtis factū verā ſpe-
ciē non hēat auri vel argēti: fraudulenta ꝗ in-
iuſta ē eius venditio: ſi tā precioſe vendit̃ ſic
veꝝ auꝝ vel argentū· q2 aliq̄ ſūt vtilitates au-
ri l' argenti veri ſm nālem opationem eoꝝ q̄
nō ↄueniunt auro ꝑ alchanniā ſophiſticato
ſic̄ q2 hꝫ ꝓprietatē letificandi ꝗ ↄtra quaſdā in-
firmitates medicinal'r iuuat· Freq̄ntius etiā
p̄t poni in opacōe: ꝗ diutiꝰ in ſui puritate per-
manet auꝝ veꝝ q̄ꝫ ſophiſticatuꝫ· Si aūt ꝑ al-
channiā fieret auꝝ veꝝ nō eēt illicitū ipſū ꝓ ve-
ro vēdere· q2 nichil ꝓhibet arte vti· ſic̄ nec aliq̄
bus naturalibꝯ cauſis ad ꝓducendum natu-
rales ꝗ veros effectus ſicut dicit augꝰ in·iij·de
tri·de hijs q̄ arte demonū ſunt· Hec thomas·
In quantitate etiam fraus ↄmittitur: que ꝑ
menſuram cognoſci poteſt· ideo ſi quis ſcien-
ter vtatur deficienti menſura in vendendo per

modiū· virgam· pondꝰ· ⁊ ſimilibꝰ deficienter
menſurando: ibi fraus ↄmittit̄ ⁊ iniuſticia·
Contra qđ deut· xxv· Non hēbis in ſacco diu
ſa pondera maius ⁊ minꝰ· nec erit in domo tu
a modiꝰ maior ⁊ minor· abhoīat̄ eñ deꝰ eū q̄
facit hec: ⁊ abhūſatur oēm iniuſticiā· In q̄lita
te etiā fraus ↄmittit̄ puta ſi aīal infirmū ſcīē
ter vendat cōiter ſanū· vel vinū corruptū dat
vbi alter vult vinū purꝫ talis iniuſticiā ↄmit
tit ⁊ fraude· Sic etiā qui falſā monetam ſcien
ter ꝓ bona moneta dant qꝛ nō dant verꝫ p̄ciū
ꝙ ad reſtitucōem tenent̄ bone monete ꝗ̊ equi
ualentis· Pōt etiam fraus tribꝰ alijs modis
ↄmitti in vendēdo· Primo ſi hoi inexꝑto circa
rem ſeu ſimplici ſupuendit rem ſcient̄· Scđo
ſi vidit emptorem artatū nccitate: ꝉ inordina
ta affectione impulſū· ⁊ ꝓpter hoc ſupuendit·
Tercio qñ venditor ſcienter verbis rē que vꝫ
vix vnum denariū exhibet ꝓ quatuor· Et emp
tor ex verecundia· vel qꝛ credit nō ſuperhiberi
rem plus q̄ vnum denariū: dat tres denarios
ꝓ ea· in quo caſu tenet̄ etiā ad reſtitucōem de
quanto ſupuendit· Et multo plus qui ſic ſcīē
ter rem ꝑ mendacia ſeu falſitates ꝓcurat· De
iſtis tribus poſtea etiam latius dicetur· Om
nia talia ꝓhibet ap̄lus dicens ·i· ad theſſa· iiij
Hec eſt volūtas dei ne quis circūueniat neqꝫ

ſupgrediat̃ in negocio fratrem ſuum· Jn hoc ꝙ dicit· ne ſupgrediat̃ excludit ineq̃litatẽ· ⁊ ꝑ hoc ꝙ dicit circũueniat excludit fraudem ⁊ falſitatẽ· Sꝫ nunq̃d venditoꝛ tenet̃ defectũ rei vendēde dicere emptori· Rñr ſm thomã· Aut manifeſtus ē: ⁊ tunc nõ oꝫ· Exempli grã· Si ē equꝰ monoculus· Aut occultꝰ ⁊ tunc nõ tenetur q̃ntum ē de cõi iure empcõis: dummõ det emptori rem talē q̃lem iuxta formã ↄtractus bona fide intelligit eũ hr̃e velle· ⁊ dummõ res valeat preciũ· Primũ vizꝫ dummõ det ⁊c̃ additur ꝙ ſi cibũ daret corruptum vel intoxicatuꝫ quē aliꝰ nullo mõ intenderet hr̃e· vel m̃ daret equũ claudũ qñ ille ſciret velle rectũ: tenet̃ viciũ illi dicere· aut illi nõ vendendo niſi remiſſius Scdm vizꝫ dũmõ res valeat p̃ciũ ⁊c̃ addit̃· ꝙ ſi ꝑpt̃ occultacõꝫ defcũs darꝫ tã care ſic̃ ſi non hr̃et defectũ: illicitũ eēt: ⁊ teneret̃ venditoꝛ ad reſtitucõꝫ dãni ꝑ q̃nto p̃ciũ fuit iniuſtũ· Vñ ſi tu m̃ vendis equũ oĩo malũ ⁊ q̃ nichil vꝫ ad equitandũ: ⁊ das m̃ eũ ꝑ tam pũo precio q̃ntum ſola cutis vꝫ: nihil iniuſtũ m̃ facis: non dicendo m̃ ꝙ equꝰ nihil vꝫ ad equitandũ· ꝙ ꝑpter hmõi vitij manifeſtacõm forte emptoꝛ vellet plus ſubtrahere de precio: q̃ eſſet ſubtrahendum· Ideo venditoꝛ poteſt licite indemnitati ſue ↄſulere vitium reticendo: niſi ego in

ↄtractu interrogarem an equ⁹ valeret ad eq̄
tandū ⁊ tu diceres q̄ ſic. tunc eñ ↄtract⁹ eſſʒ in
iuſt⁹ ⁊ fraudulēt⁹. Si āt ego ex ſimplicitate ł
inaduertētia nō ↄſiderarē illū defectū nec inq̄rerē tu
tñ ſcires q̄ ego ṗncipalr̄ ad eq̄tandū eū eme
rem: ⁊ ex ſimplicitate ł inaduertentia hoc non
dicerem: tu q̄dem peccas cōn me iniuſte ad ex
vendēdo: ſʒ min⁹ fidelit̄ ⁊ caritatiue cir̄ me agē
do. q̄r nō debes m̄ ſcient̄ dare ꝑ pecūia mea q̄d
ſcires m̄ ad illū vſū ꝓpter quē emo eē inutile.
Per hoc eñ q̄ſi ꝑ nichilo quo ad me recipes
pecuniā meā: ex quo nihil ⁊ inutile eq̄pollent
¶Sed diceres nunq̄d ſine fraude ⁊ licite p̄t fie
ri q̄ aliq̄s portans merces vel annonā ad lo
cū vnum qui ſcit multos ſeq̄ cum ſimilibus
mercib⁹ q̄d ſi diceret nō poſſet adeo care vēde
re ea q̄ portauit: vel ꝑ adeo modico emē ea q̄
p̄ſcit cara futura ꝓpter taliū alibi depdicōem
Rn̄t tho. q̄ ſic. q̄r venditor q̄ vendit rem ſm̄ p̄
cium q̄d inuenit nō videt̄ ↄtra iuſticiā agere
ſi q̄d futurꝫ ē non exponat. Si tñ exponēt: vel
de precio ſubtraheret abundantioris eēt v̄tu
tis q̄uis ad hoc videat̄ teneri ex iuſticie debi
to. hec thomas. Et q̄r in tali caſu licite fieri p̄t
ↄtractus. tñ q̄r auari fraudeʒ ⁊ iniuſticiā etiā
ibi ↄmittere pn̄t: idcirco alij diſtinguunt q̄r
ſi aliqui de quib⁹ eſt caſus ad nihil aliud va

cate vellent: niſi ad inquirendum: quo venecijs
vel alibi merces vel monete ſe diſponerent. et
ſm hoc emerent alia vel venderent ſua illi nul
lam vtilitatē ciuitati afferrent ſi ſolū damnū. E
xempli grā. ſi aliqs pecunioſus hēet notos
ſuos venecijs q continue nūciarent ſibi valorē
pipis: et ipſe audiens pip carius fieri emeret
hic oē pip vt poſtea venderet ſic vellet: h9 offi
cium nociuū eſſet: nō tn̄ pp ter hoc ois induſ
tria. diligentia vel prudētia mercatoꝝ vitupe
randa ē quib9 inueſtigant quō diſponant vi
na in vitib9. grana in agris. ſpecies apud pa
ganos vel venecijs. et ſm hoc ſe regē in vendēdo
ſua vel emēdo aliena. aut talis q audit alias
conſimiles merces in copia adducē. credit et nō
dubitat ita eſſe: et credit qꝫ pp ter hoc res iam
min9 valeāt: tunc nullo iure pt ita pcioſe vē
dere ſic communiter vendunt vt quidā doctor di
cit. qꝫ credit cōmunitatē errare in pcio equo et
erroneū iudiciū non dꝫ ſequi. Aut dubitat pro
babiliter an ita ſit ſicut dictum eſt in caſu po
ſito a principio dubij vel qꝫ illi qui venire pu
tabantur: habebunt impedimenta in venien
do. vel dato qꝫ veniant: dubitatur vtrum pro
pter hoc res ſint minus valiture. vel ſi dubi
tatur vtrum emens emat ipſas res ex igno
rātia iſtius quod ipſe credit: aut forte ex ſuo

alio ꝑfectu quē ipē emens ſcit ꝛ venditor ne ſcit: vel aliqđ tale qđ dubietatē ꝓbabilem in ducit. In hoc caſu ſm iſtos bene pt quis ven dere res ſicut cōiter ſoluunt. Sed necē eſt vt ſi biuideat ne ſibi fingat dubiū. vbi hꝫ creduli tatē vel econtra qꝛ affectꝰ multum latenter et aliqn̄ ſatis vehementer inclinat intellcūm ad ſeqndum vtilitatē ꝛ delectacōnem: etiam in il lis vbi hꝫ in ꝯtrarium ꝓbabilem racōem. ¶ Sexto requiritur ad mercatorem. venditorē ꝛ venditionem iuſtam qꝛ ad minus habitua liter quis intendat: ſi veraciter agnouerit rē non fuiſſe talem: qualis ſm ꝯtractum eſſe de buit. ꝛ ſic minus dediſſe vel plus accepiſſe: in tendat rōnabiliter refundere ꝛ emendare. qꝛ hoc ſimpliciter etiam requiritur ad bonam fi dem. ¶ Septimo requiritur qꝛ ꝯtrahens ꝛ ven dens vel emens nec credat nec cauſā credendi habeat ꝯtractū quem facit eſſe cōitati: vel rei publice preiudicialem. Cuius rō eſt. qꝛ tunc noceret multis nō paucis Quilibet etiā qui in aliq̄ ꝯmunitate viuit: tenet̄ tam rōne caritatis dimitus mandate: q̄ʒ rōe emolimentoꝝ: vt pro te ſolacij defenſionis ꝛ filium q̄ hꝫ ab ea eidē ꝯmunitati eē vtilis iuxta ſtatutum ſuū ꝛ mari me nō eſſe dānoſus ꝛ fideliter ſeruire ꝛ ꝓdeſſe hijs a quibꝰ vult victū acq̄rere dicente aug.

Turpis eſt ps que ſe non conformat ſuo toto.
⁊ turpior q̄ nocet toti. Sicut etiā prefato mem
bro non ſeruaret iuſticia legalis. Ex p̄miſſis
pz q̄ illicitum ſit quoſdā oēs merces frumen
ti vel pipis emē vt poſtea ipſi ſoli de vna ſoci
etate ad placitum poſſint vēdere carius. Sil'r
ſm quoſdā illicitum ē alicui meliores denari
os de moneta eligere ⁊ eoſdē cōflare vel ad cō
flandū vendere. q2 ſic min9 bonis denarijs ma
nentib9 tandē moneta vilificat' ⁊ aliā fieri mo
netā oz nouam. p quaz multitudo interdum
plus q̄ p nouam exactionē grauatur. Octa
uo mercator dz cum timore lucꝝ recipe rōabi
liter ſm nobilitatē ⁊ grauitatē ⁊ vilitatē cure.
laborꝝ. induſtrie ⁊ ſumptuū: quos ⁊ quas con
tingit hie necnō ſm magnitudinē. multitudi
nem ⁊ precioſitatē reꝝ in quib9 ſeruit aut mi
niſtrat hoibus. Dico cū timore. q2 ſibi ſepe de
bet eſſe ſuſpectus iudex in ꝓpria cauſa qn̄ valo
rem oz eum taxare. Dico rōnabiliter: vt lucrū
recipe poſſit prout3 p ſco. in. iij. art. xxxix. ⁊ x
ij. regulis. Dico ſm nobilitatem. q2 dato q̄ ne
gociatoris merces adducētis tantus ē labor
ſicut militis terrā defendentis: nobilior tn̄ la
bor ē militis ceteris paribus q̄ alterius q2 ad
nobiliorez finem tendit: ſic etiam ſtaret q̄ la
bores cure ac eſſent eque nobiles ⁊ graues: ⁊

ſm̄ vnus eſſet magis neceſſarius alio · ꝓ iſto
certe ſibi magis deberet ceteris parib⁹ · immo i
ſpiciendū eſt an res q̄ venditur plus vel mi⁹
deſeruiat vtilitati hoim̄ · Plus em̄ deſeruit cōi
tati hoim ceteris parib⁹ neccāriȷ̄ victus ⁊ amic
tus ꝓcuratio q̄ꝫ ea q̄ ſunt min⁹ vtilia dico eti
am ſm magnitudīe multitudīe ⁊ precioſi
tatē rerꝫ · qꝛ peneſtica vendēs piſum vel olera ⁊
de vno facili cōitati ſeruiens non tm̄ lucri reci
pe p̄t ſicut inſtitor vendēs nobiles ⁊ multū vti
les mercantias · Nec inſtitor in quiete quodā
mō reſidens ceteris paribus pōt tm̄ lucri reci
pe etiā de eque magna pecunia · ſic adducens
res eq̄ bonas de ꝑtibus longinq̄s · Et ſi q̄libet
ſm ſtatum ſuū vellet viuere ⁊ ſm meritum ſu
um ſic lucrꝫ recipe : oīa ſtarent eo meli⁹ ſed qꝛ
peneſtica de modico precō ⁊ labore tm̄ vult lu
crari qꝛ cotidie bonis cibis ⁊ potib⁹ ſit repleta
⁊ vltra hoc ꝯtinue plus ſine rōe ditari : q̄ ſi de
bite ꝑpenderet vix nudū panē mereretur · Et in
ſtitor de modico labore ⁊ p̄cio reſpectiue vult
ſe ⁊ ſuos tam delicate nutrire ⁊ precioſe veſtiē
ſicut vnus de multo maiori ſūma grauiori ⁊ v
tiliori labore ꝯmunitati ſeruiens · ⁊ ita diſcur
rendo de alijs Hinc ē qꝛ quaſi omnes auaricie
ſupbie ⁊ voluptatis morbo laborant : ꝑ que ſic
excecantur qꝛ putant iſta ita eſſe debere · No

noui deat ſibi vt nõ ſit cleric⁹ vel religioſus q̃
bus ꝓhibetur: nec ſit talis negociatio q̃ lege
ſupioris iuſte ſit ꝓhibita vt ſit illi pena pecca
ti. q̇d addo. qꝛ quidã principes videtur aliq̃ ꝓ
hibere non ſimplr: ſed forte ne multũ fiant. ꝛ
ſub pena tpali ſi in trãſgreſſione mãdati repe
riat̃ actu: poſtmodũ vero etiã ſi ſciunt nõ pu
niunt: immo interdũ excuſant. Decimo non
dꝫ tm̃ negociationi intẽdere vt p hoc aliqd eo
rum negligat q̃ ſue ſaluti ſunt necẽaria. Audi
at miſſam die feſtiuo notabili ad min⁹ v̇bũ
dei auſcultet. nõ emat vel vendat ſabbati diẽ
ꝯ feſtũ violando. locis ſacris nõ negociet̃ in
eccleſijs. capellis. mõſterijs ꝛc̃. Jeiunet ſm p̃
cepta ecc̃e: ꝛ ſilia faciat Vndecimo videat ne
ꝯtractus quẽ facit ſit ſcandaloſus ꝛ res mali
exẽpli. qꝛ eſto ꝙ oia p̃miſſa adeẽnt ꝯtractui:
tñ min⁹ cautum videt̃ eſſe talia facere.

¶ De ꝯditionibꝫ ſm quas valor rei vendende
pt cognoſci. ¶ Cap. ij.

Secundus articulus erit de valore rei.
Eſt eñ inter doctores magnũ dubiũ
penes quid venditor menſurare deat
vel licite poſſit merces ſuas vt nõ ſupuendat
Ad hoc rñdent quidã ꝙ ſm ꝯmunẽ eſtimati
onez vel curſum dꝫ vendere rem ſuã. Sed illud
nimis gñaliter eſt dictum: nec aliquis p hoc

faciliter ſcire poſſet rei valorem. tñ qꝛ in vna
coītate ſunt interdū de eadē re ꝯtrarie eſtima°
nes: quarꝝ vtraqꝫ eſt erronea ſeu mala. ſeu al
tera. tum qꝛ interdū multi eſtimāt merces ali
ter qñ pata pecunia ꝓ ea datur ⁊ aliter qñ ter
minus ſoluendi prorogatᷣ. tum qꝛ interdū ali
quis hꝫ merces raras vt de eis nulla ꝯitas iu
dicet ſeu eſtimet. tum qꝛ in eadē ſpecie vna rēs
vendibilis ē melior alia. vt vnus pann⁹ alio
piꝑ pipe. crocus croco Tum qꝛ dato ꝙ in ſpe
cie ⁊ indiuiduo ſciatur valor: tñ varie interdū
⁊ valde cito mutatᷣ eſtimatio. ⁊ tunc iterꝝ du
biū eſt penes quid eſtimand⁹ ſit valor Tum
etiā qꝛ dato ꝙ aliquis ſciat equi valorem in
coītate vel aliq: tñ vnus ignorat forte talem.
nec tenetᷣ circuire ⁊ p omnes querē. Nec putā
dum ē ꝙ punctuale preciū rei ab aliquo ſp ē
periri oporteat. qꝛ vt dicit ſco. hoc q̄i ē impoſſi
bile vnde mediū qđ iuſticia ꝯmutatiua reqrit
⁊ reſpicit ē latum ⁊ intra eandē latitudinē nō
oꝫ indiuiſibilē punctū attingere equalentie
rerꝝ. ⁊ iō in quocūqꝫ gradu circa extrema fiat
iuſte fit. Et tho. dicit vbi ſupra. Juſtū p̄cium
nō ē qñqꝫ punctualiᷤ determinatū. ſꝫ magᷤ in
quadā eſtimatione ꝯſiſtit: ita ꝙ modica ad
ditio ſeu minutio nō videtᷣ eqlitatem iuſticie
tollē. Sꝫ qñ nōbile dampnū ſcientᷤ ł ignorantᷤ

ex venditione vel emptiõe rei ꝓuenit qđ debeat
ſcire ɔtrahens tunc illo nõbili damno expto
recõpenſatio fieri debeat vt dictum ē in .vi. ɔdi.
primi arti. Rñr ğ aliter ſm alb. in. iiij. d. xvi.
ꝙ iuſtū p̃cium ē qđ ſm eſtimacõm fori iſti⁹
tpis p̃t valē res vendita. Ad illud intelligen
dū ſcire oꝫ ꝙ p̃cium rei vendēde vel emende va
lor ⁊ eq̃litas pñt menſurari vt cari⁹ vel min⁹
care vendat. Plura em̄ ⁊ p̃ſertim. v. ſunt īſpi
cienda. Nō aūt dꝫ res vendi ſm ꝙ melior ē in
nã: ſed ſm ꝙ melior ē in vſu hūano. Mus em̄
nãliter melior ē ꝙ̃ auꝝ vel panis. ⁊ tñ panis
carius vendit̄. ꝗꝛ vtilior ē vſui humano: vt di
ctum ē pri. arti. d. xix. Videatur ğ primo per
mercatorē vel aliū q̃ vendere wlt an res quã
vult vendere a tpe quo eam emit ſit meliora
ta quo ad vſū eius quem capiunt hoīes: aut
peiorata. Melioratᷣ aūt res aliqñ nãliter aliqñ
artificialiter. aliqñ mixtim ab vtroqꝫ. Exem
plū primi. vinum qđ ꝓ potu q̄ritur melius vꝫ
claꝝ aut defecatū ꝙ̃ turbidū aut fecibꝫ mixtū
Et ligna q̄ deſiderantᷣ ad ſtructurā: vt cõmuni
ter plus valent plus ſpiſſa ⁊ fortia: ꝙ̃ graci
lia ⁊ fragilia. Similiter ad equitandū meliores
ſunt eq̃ octo annoꝝ ꝙ̃ trium. Exemplū ſecūdi
ꝗꝛ ad bene tegendū ſe ⁊ expediti⁹ agendū me
lior eſt pannus formatus in tunicam ꝙ̃ non

formatis. Exemplum tercij. Ad faciendum ig
nem melius valent ligna ſicca q̃ humida. q̃
ꝛ naturaliter ꝛ artificialiter q̄nq̃ ſiccant̄. Pe
iorat̄ aũt res vendibilis ſm tho. ij. ij. q. lxxvij
Et ſm ſco. in. iiij. ſup. d. xv. In ſba vt q̄n de au
ricalco fieret ferꝝ In quantitate vt de maiori
pondere fieret leuiꝰ In qualitate vt de puro vi
no corruptum. Scḋo debet videri an res vendē
da ſit meliorata in eſtimacõe hoim: ꝛ iſte ē a
lius modus melioracõis q̃ precedens. qꝛ int
dum ↄtingit rem que ĩ ſe ſimpliciter quo ad
naturã nec ſbaliter nec accidētaliter ē muta
ta in aliquo: ꝛ ad minꝰ nõ meliorata. immo
etiã q̄nq̃ peiorata plus eſtiari ꝛ deſiderari ab
hoibus q̃ prius. ꝛ tunc dr eſtimacõe melioꝛa
ta. Et hoc cõtingit ex varijs cauſis: vt pote q̄n
ante neſciebat̄ q̃ bona eēt ꝛ iam ſcitur. Aut
qꝛ ē iam eius indigentia ꝛ prius nõ fuit. vt ſi
res valens ↄtra infectionē aeris cariꝰ emeret̄
tpe peſtilentie q̃ extra illud. Quãto aũt pluēs
indigent de re ꝛ eam hr̄e deſiderant ꝛ minor ē
eius copia: tanto cariꝰ eſtimatur ꝛ venditur.
Vendere aũt rem ſm eſtimacõm hoim ē necã
rium ꝛ ſecurꝝ. Necãrium quidē: ꝛ oꝫ ſic fieri eti
am ſi ſciunt̄ ex nã vel arte plus valere. quãto
magis in alijs vbi hoc neſcit̄: ꝛ vbi eſtimatio
principalit̄ imponit rebꝰ preciũ. Idem pꝫ p ex

perientiã. Certum ẽ em̃ q̄ aurꝫ vel argentũ ẽ
melioratũ ꝑ artem: qñ bonũ vas factũ ẽ ex eo
ꝛ tñ coĩter oꝫ vendi ſꝫm pondus. Pꝫ idem ex a
lio. q̄ quantũcunqꝫ ſit res venalis: ſi n⁹ vult
ꝓ tanto emere ſicut vꝫ: oꝫ vendi remiſſi⁹ ſi dꝫ
vendi. Ideo dicunt leges rem tm̃ valere q̃ntuꝫ
vendi p̄t vł ſꝫm q̄ haberi p̄nt emptores. q̃ viꝫ
ex libertate ꝛ elcõe emant: nõ q̄ fatui artati
vel decepti. Eſt etiã ſecurꝫ. q̄ cũ q̃libet in ꝓpria
cã ſit ſuſpectus iudex oĩs vendẽs q̄ ad ꝓprium
lucꝝ affectus ẽ: merito aliquo mõ ẽ ſibi ſuſpe
ctus. Ergo ſecuri⁹ multo credit alijs: ꝛ maxĩe
coĩtati: niſi bonã ꝛ rõnabilem preſuppoſicõeꝫ
hēat de ei⁹ errore. Oꝫ etiã eſtimatio reb⁹ p̄ciũ
imponat pꝫ. q̄ quelibet hñtem rem venalẽ oꝫ
dare eo remiſſi⁹ quo min⁹ deſiderat̃ ab hoĩb⁹.
ſi vult eã vendere. cur nõ poſſet eã vẽdere eo p̄
cioſi⁹ quo mag̃ deſiderat̃. Itaqꝫ q̃s hñs rẽ quã
multi deſiderant. ꝛ ꝓ q̃ vnus pre alio pl⁹ alio
exhibet: cur nõ venderet eã ceteris parib⁹ ma
ius danti dimiſſis alijs q̃ min⁹ darent. g̃ deſi
deriũ hoĩm videt̃ rebus preciũ imponẽ. Tercĩo
ſciat q̄ licitum ẽ in vtriſqꝫ ꝯtractibus iſtis ꝑ
mutantẽ vel vendentẽ penſare damnum ſuũ.
nõ aũt ꝯmodũ ipſi⁹ ementis ſeu cuꝫ quo per
mutat. hoc dico in cari⁹ vendẽdo vel ꝑmutãdo.
Et intelligo illud ſicut dt ſcotus. Si q̃s multũ

indiget re ſua ⁊ ꝑ magnā inſtantiam induca
tur ab alio vt vendat vel ꝑmutet ꝓ alia re cū
poſſit ſe preſeruare indemnē: ⁊ ex vendicōne vł
ꝑmutatione iſta multū dammificatꝛ: p̄t cari⁹
vendere q̄̄ ſi alias ſine tali damnacōe venderꝫ
⁊ ꝑmutaret. Sed ſi emens ꝯmodum magnū
ꝯſequatur ex iſta re ſibi vendita ſeu permuta
ta: non p̄t carius vendi vel ꝑmutari. qꝛ mag̃
commodum ꝯſequitur. quia propter maius
ꝯmodum eius qđ ꝯſequitur: nec res mea eſt
precioſioꝛ in ſe nec michi melioꝛ. ⁊ ideo non de
bet michi magis p̄cium apportare. Secus au
tem eſt qn̄ dammificoꝛ. qꝛ tunc michi ē precio
ſioꝛ: licet nō in ſe. Et vt thomas dicit qn̄ aliq̄s
multum indiget re aliqua: ⁊ alius leditur ſi
careat ea in tali caſu iuſtum p̄cium erit vt nō
ſoluꝫ reſpiciatꝛ ad rem que venditꝛ: ſed ad dā
num qđ venditoꝛ ꝑ venditionē incurrit. ⁊ ſic
licite poterit aliquid vendi plus q̄̄ valeat ſm
ſe: q̄̄uis non vendatur pluſ q̄̄ valeat hn̄ti. Si
quis vero multū iuuetꝛ ex re alteri⁹ quā acce
pit: ille vero q̄ vendidit nō dammificatꝛ carēdo
illa re: non debet eā ſupuendere vt ibidē ꝓbat
Addunt alij qꝛ ſi iam rē vendē eſt mihi dam
noſū: tunc intm̄ ſupuendere eā q̄ntum dammi
ex hoc hēo bene licet. ſicut p̄dictum ē ſupra. ſi
militer vt ſco. dicit. Si iam nō ſum venditur⁹

rem ſed ſeruaturus eã. q2 de coi curſu creditur
plus valitura ꝙ̃ iam vȝ. ⁊ alius vult m̃ eã ve
nalem facere: ego poſſum eã cari⁹ vendere ex
eadẽ radice. q2 reputo ꝓbabiliter ꝙ iam vẽde
re ſit damnũ meũ. non poſſum tñ ſimpl'r tan
ti vendere q̃ntum poſtea valituã credit̃ aut eti
am ſcitur. Sed oȝ deducere eſtimationẽ pi cu
li⁊ cure circa rem ſeruandã. Rem aũt quã iã
ſũ venditurus nullo mõ liȝ cari⁹ vendere ꝓ det
minato p̃cio ꝙ̃ iam vȝ. Pro indeterminato ve
ro p̃cio bñ poſſum. ſi de coi curſu nulla ẽ certi
tudo an poſtea min⁹ vel plus ſit valitura vt ſi
centenari⁹ pip's qui iam vȝ centũ detur ꝓ tã
to precio qñtum valebit p⁹ annũ: ꝯtractus ẽ
licitus etiã ſi tunc ml'to plus ſolutur⁹ ſit vt ꝓ
bat ſco. p. c. nauiganti. ꝓpter dubiũ licitum ẽ
dicit etiã aſtenſ. in ſũma. li. iij. ti. xi. ꝙ ſm ali
quos quos nõ improbat liȝ vendẽtes nõ pñt
ꝓpter dilationẽ preciũ augẽ pñt tñ ꝓpter acce
leracõem ſolucõis p̃cium minuẽ. Vñ eſto ꝙ
m̃cator ſtatuat ĩ corde ſuo ꝙ pannũ quẽ hȝ ꝓ
vi. velit dare ꝓ. ix. ſolidis: ita ꝙ oi volenti ſibi
dare tm̃ ſiue ſtati in ꝯtinẽti l' ad tminũ certũ
daẽ velit ⁊ longe libenti⁹ ſtati ſoluenti ꝙ̃ vſqȝ
ad terminũ aliquẽ. ſi talis m̃cator hoc apd ſe
deliberãs ſil'qȝ cũ hoc de lucro pate ſolutionis
cogitans apd ſe dicat licet in corde illud lucrũ

taxauerim: quicunq tn̄ preciū patum hēret: cū quo de lucro meo aliq̄d ordīare possem: de precio taxato diminuerē: tal' nō eēt v surari⁹ Quidā etiā dicunt q licet ɔtract⁹ quo q̄s vendit maiori precio ꝓpter dilationē solucōnis sit de se vitiosus: tn̄ excusari p̄t ex pte vendentis puta si nō intendat vendere cari⁹ ꝓpter tps: s ꝓpter damnū ⁊ laborē quē imminē sibi videt: in ꝓcuratione solucōis hn̄de. Et rectitudo intē tionis hmōi apparet. si mallet nō vendere talibus q̄ vendere eis ad credētiam: ⁊ qn̄ libētius venderet alijs ꝑ precio minori q̄ istis ꝑ p̄cio maiori. Unde licet casus dubius sit nō p̄ot tn̄ excusari si ꝓpter credentiā rem plus vendit q̄ vȝ simpliciter vel q̄ verisimil'r sit valitura tpe solutionis. vel si nō venderet aliter nisi ꝓpter credentiā plus recipet. hec alexander lombardus nec improbare eū videt alexander ille. ¶ Quarto principalit potest res vendi carius q̄ empta est ex pte vendētis. s. racōne seruicij q̄d circa eam fecit: vel p industriam. prudentiā. sollicitudinē ac periculū. vel racōne officij q̄d circa eam habuit: ⁊ hac rōe collectores hospitum. cāpsores. institores. caupones. penestici ⁊ quicunq stationarij p̄nt rem nullo modo etiā mutatā: nec in se: nec in estimacōe vēdere carius q̄ emerunt. ⁊ hoc ꝓpter sumptus. labo

res·curas·induſtrias·picula et alias occupa
tiones rōnabiles vel grauamina q̄s vel q̄ ha
bent in ↄportando res hōibus vtiles vel necāri
as ↄſeruando vel exponendo ad cōe forꝫ et ibi
ſtando vt q̄libet indigens ꝓmpte poſſit hēre et
ex ↄſequenti multo fortiꝰ hij q̄ res aliunde ad
ducūt ꝓpter maiora grauamina q̄ coīter circa
res tales hēre vident. Et illud ſic ꝓbatur· qꝛ nl
la eſt ratio q̄re alius artifex ꝓ ſuo labore poſ
ſit aliquid recipe: et non talis ꝓ ſuo: cū qn̄qꝫ
tam grauiter laboret vnꝰ ſicut alius· et tā gra
tus ac deſideratus ē hōibus labor huiꝰ vt illiꝰ
Unde dicit apl's· vnuſquiſqꝫ ſm laborē ſuum
mercedē recipiet· Unde etiā ſcūs tho· vbi priꝰ
ſic dt· Pōt quis rem cariꝰ vendere q̄ꝫ emit eā·
vel qꝛ in aliquo rem meliorauit· vel qꝛ preciū
rei eſt mutatum ſm diuerſitatē loci· vel tpīs
vel ꝓpter periculū cui ſe exponit tranſferendo
de loco ad locum· vel etiā fieri faciendo: et ſm
hoc nec venditio nec emptio eſt iniuſta· Hec
iſte· Probat etiam iſta ſco· vbi priꝰ ſic dicēs·
Unumquemqꝫ in ope honeſto reipublice ſer
uientem oꝫ de labore viuere· honeſto dixi ꝓpter
meretrices et hiſtriones et inhoneſte viuentes
Sed afferens iſta vel ↄſeruans honeſte facit:
et vtiliter reipublice: ḡ oꝫ eum de ſuo labore vi
uere· Nec hoc ſolū ſꝫ vnuſquiſqꝫ p̄t induſtriā

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſuam ⁊ ſollicitudinē iuſte vendere. Induſtria
enī iſti⁹ tñſferentis res de pria ad priam req̄
rit̄ mag̃ vt ↄſideret quo q̄ pria abundet ⁊ in
digeat: g̃ pt iuſte vltra ſuſtentationē neccari
am p ſe ⁊ familia ſua ad iſtā necitatem depu
tatam recipe p̄cium corrñs ſue induſtrie: ⁊ vl
tra hoc aliq̄d tercō corrñs piculis ſuis Ex quo
enī in periculo ſuo tranſfert ſi ē tñſlator vel cu
ſtodit ſi ē cuſtos ꝓpter hmōi periculū pt ſecu
re aliquid recipe corrñs. ⁊ maxime ſi qñqꝫ ſi
ne culpa ſua in tali ſeruicio coitatis dāmifica
tus ē. vtpote mercator tranſferens qñqꝫ ami
ſit nauem onuſtā maximis bonis: ⁊ alius qñ
qꝫ incendio caſuali amittit precioſiſſima que
cuſtodit p re publica. Hec oīa ↄfirmant̄ ſic
q꜡ q̄ntum deberet alicui miniſtro reipublice le
giſlator iuſtus ⁊ bon⁹ retribuē: tm̄ pōt ipſe ſi
nō aſſit legiſlator de republica nō extorq̄ndo
accipe: ſed ſi eēt bonus legiſlator in pria indi
gēte: deret locaē pro p̄cio magno hmōi mer
catores qui res neceſſarias afferrent: ⁊ q̄ eas
allatas ſeruarent: ⁊ non tm̄ eis ⁊ familie ſue
ſuſtentationem neceſſariā inuenire: ſed etiaꝫ
induſtriā ⁊ periciam oīno locaē: ergo hoc eti
am poſſunt ipſi ſibi in vendendo. Ex quo patꝫ
q꜡ vitupabiles negociatores de republica ex
terminabiles ſunt: qui nec trāſferunt nec con

ſeruant: nec eoꝝ induſtria meliorant᷑ res ve
nales. nec certificat᷑ aliq̄s aliꝰ ſimplex de valo
re rei emende: ſ; mō emit vt ſtatim ſine oībus
iſtis ꝯditionibꝫ vendat. Exulandꝰ eſſet ille: qꝛ
ꝓhibet immediatam ꝯmutationē volentium
emē vel ꝯmutare yconomice. ⁊ ꝑ ꝯn̄s faciunt
q̄dlibet venale ⁊ vſuale cariꝰ ementi q̄ debent.
⁊ vilius vendēti. ⁊ ſic dāmificant vtrāq; ꝑtem.
Hec ſco. Quinto volens rei p̄cium ſcire aut rē
vendere ꝯſideret vtꝝ iuſtū p̄cium rei ſit taxatū
ꝑ legē ciuilem ſeu ꝑ aliā ꝯſuetudinē vel cōēm
curſū. Vel an ꝯmittat᷑ taxatio p̄cij ipſis ꝯtra
hentibꝰ. Unde dicit ſco. Quale ſit p̄cium alicꝰ
rei iuſtū ad q̄ntum ſe extendat: q̄n̄q; lege po
ſitiā: q̄n̄q; ex ꝯſuetudine innoteſcit. lex eīn re
ſcindit ꝯtractū vbi ꝯtrahens decipit᷑ vltra me
dietatē iuſti precij. ⁊ tn̄ infra illud ſi ex aliq̊
appareat iniuſticia: d; fieri reſtitutio corrn̄s.
Q̄nq; aūt relinquit᷑ ipſis ꝯtrahētibꝰ ſeu ꝯmu
tantibus: vt penſata mutua neceſſitate repu
tant ſibi mutuo dare equiualens hīncinde ⁊
accipe. Durum ē enim inter homines eſſe con
tractus in quibus ꝯtrahentes nō intendant
aliq̄d de indiuiſibili iuſticia remittē ſibi mu
tuo: vt ꝓ tanto oēm ꝯtractum ꝯcomitet᷑ aliq̄
donatio: ⁊ ſi iſte ē modꝰ ꝯmutātium q̄ſi fūda
tus ſup illud legis nāe. hoc facias alij quod

tibi vís fieri ſatis ꝓbabile ē qn̄ ſūt mutuo cō
tenti volūt ſibi remittē. ſi deficiūt ab illa iuſti
cia reqſita. hec ſco. Rn̄ aūt ſcūs thomas dicit
vt ſup̄ tactū ē ⁊ hic p ſcotū ꝙ p̄ciū rerꝫ qn̄ꝫ
nō ē punctualr̄ determinatū ſꝫ mag̃ ꝯſiſtit in
q̄dam eſtimacōe: ⁊ ꝙ modica additio ꝉ dimi
nutio nō videt̄ tollere iuſticie eq̄litatē hoc ē ve
rū ſm iudiciū fori ꝯtencōſi ⁊ etiā in foro ꝯſcīe
qn̄ ignorant̄ ⁊ ſine dolo fit. Sꝫ certe q̄ntumcū
ꝙꝫ modicū min⁹ dat̄ vel mag̃ accipit̄ ſcienter
pure rōe empcōis vel vendicōis q̄ res rōnabi
liter eſtimat̄ bona fide iniuſtū ē corā deo Attē
tis ḡ premiſſis quinqꝫ ꝯſiderationibꝫ ⁊ bō fide
⁊ intencōe prebita: ſi tunc habetur vel haberi p̄t
cōmode de precio rei vendende ſeu emende certi
tudo q̄ in hac materia ē poſſibilis ſm hanc a
gendum ē vendēdo vel emendo. Si vero nō tūc
ſufficit q̄cunqꝫ ꝓbabilis euidētia: qn̄ nō ē ali
q̄ in ꝯtrariū. Exempli grā. ſi vnus bō q̄ credit̄
intelligens ⁊ verax: diceret rem tm̄ valere: aut
ꝙ ſic emiſſet ſilem vel vendidiſſet: ſi aūt hn̄t̄
motiua ꝯtraria: ꝯſentiat̄ tunc mag̃ motiuo
ꝓbabili. ¶Vbi nōndum primo ꝙ qn̄ in tali
materia dubitat̄ an plus valeat vel min⁹ mo
dica ꝓbabilitas ſufficit ad eſtimandū valo
rem rei. Cuius rō ē. ꝙ etiā coitas ex puo mo
tiuo mouet̄ ad eſtimandū rem alit̄ q̄ prius

Sicut ſi pip ſoluiſſet. xij. ⁊ expertus emēt pro
xiiij. ſtatī hoīes mouerent̄ cogitantes ꝙ ille a
liqđ ſciret ꝑpter qđ tam remiſſe venderet ł tam
precioſe emēt ⁊ ſm hoc hoīes ſe regēnt emen
do ⁊ vendēdo. ¶ Scđo nōndū ꝙ ſtans in dubio
quid ſit verū preciū rei: ⁊ ꝯmittens ementē ſue
induſtrie quē neſcit artatū vel ſimplicianuꝫ
in tali materia qn̄ bō fide eidē vendit. talis nō
videt̄ ꝯuinci iniuſtus eē. nā ſi talis vellꝫ dare
decē ꝑ re quā eram daturus ꝑ octo. qꝛ dubita
bā an plus valeret. ego hēo motiuū ꝓbabile
in iſta materia ad credendū rem. x. valere: ſi
non obſtat aliud motiuū in ꝯtrariū. Et ideo
p̄t res aliqn̄ carius vendi hoī experto q̄ ſimpli
ci: licet valde ſepe ꝯtrariū fiat: ⁊ male niſi bō
fide credat̄ res valere p̄cium ꝑ quo datur. ¶
Tercio notandū ꝙ qn̄ dubiū ē q̄ntum vꝫ res
tūc magis periculoſū ē hoīes ꝑ cautelas indu
cere ad tm̄ dandū: q̄ ſimpl̄r ſine cautela da
re ꝑ tanto. Cuius rō eſt. qꝛ ſi ibi ē exceſſus: il
le ē maioꝛ cā exceſſiue emptionis q̄ emptorē
ad hoc induxit: q̄ qui eum ſuo arbitrio dereli
quit. ¶ Quarto notandū ꝙ qn̄ quis nec ſcit:
nec credit coītatem errare: etiā ſi ꝓbabiliter
dubitat an erret coītas in precio rei: tunc lici
te poteſt rem ſuam ſm eſtimacōem ꝯēm ven
dere; immo ſi vult vendere debet in tali dubio

ſm iſtam vendere ⁊ non ſm ſenſū ſuum. Si ve
ro ſcit vel credit coītatem errare in eſtimacōe
p̄cij rei: tunc nullo mō dȝ eam ſequi. qꝛ etiā ſi
recipet veꝝ ⁊ iuſtū preciū: tn̄ facet ꝯtra ꝯſcié
tiam. Sed necē eſt ſibi vt videat ne fingat ſibi
dubiū vbi habet credulitatē ⁊ econuerſo. Ex
premiſſis pꝫ aliq̄liter quis ſit rei valoꝛ ⁊ quō
ac quot modis emptoꝛ l' venditoꝛ ſe hīe pt̄ rē
ſpectu. qꝛ aut ſcit vel credit. A. preciū eē ſm er
roneā eſtimationē ꝓ re: iſtā nō dȝ ſequi. Aut
ſcit vel credit. A. p̄cium eē veꝝ nō ſm eſtima
tionē erroneā: iſtam dȝ ſequi Aut dubitat an
A. p̄cium ſit iuſtum: puta qꝛ nulla ē eſtimaº
vel erronea de re vendibili. ⁊ tunc dȝ recurrē
ad rōem penſando ſūptus. labores. etiā bona
fide ꝓut melius p̄t fieri: necnon melioracōeꝫ
ſiue realem ſiue eſtimatā: ⁊ iuxta iſtam rem
vendere.

¶ De regulis ſm quas videri poteſt quō ⁊ q̄liter mercatores magis vel minus ſecuri ſint.

¶ Capitulum. iij.

Tercius articulus erit primō de regul'
ſm quas videri p̄t quō mercatores ſe
curi eſſe pn̄t vel minus ſecuri vel inſe
curi. Et ſunt regule. xxiiij. Et p̄me quinqꝫ ſunt
ſcoti. ¶ Prima ē ꝯmutatio negociatiua: vbi

ꝯmutans intendit mercari de re quã acquirit
qꝛ emit nõ vt vtat᷑: ſed vt vendat. ⁊ hoc carius
q̃ ꝯmutatio negociatiua & ꝑecuniaria vel lu
cratiua. Talis mꝰ mercatio ẽ vtilis reipub
lice. ꝓbat ſcotus. qꝛ reipublice eſt vtile habẽ
conſeruatores rerꝝ venalium vt ꝓmpte inueni
ri poſſint ab indigentibus volentibus iſtas
emere. In vlteriori etiam gradu vtile ẽ reipb
lice habere afferentes res neceſſarias quibus
iſta patria non abundat: ⁊ tñ vſus earum ẽ
ibi vtilis ⁊ neceſſarius. Ex quo ſequit᷑ qꝛ mer
cator qui affert rem de patria vbi abundat:
ad patriam vbi deficit: vel qui iſtam emptã
conſeruat vt ꝓmpte inueniat᷑ venalis a volen
te eam emere: habet actum vtilem reipublice
¶ Secunda regula. negociatio: qua mediãte
quis debito modo lucrum intendit nihil de ſe
inhoneſtũ importat: ſed licitum honeſtum ⁊ v
tile bonũ ſibi ⁊ alijs: vt qñ aliquis lucꝝ mode
ratum negociãdo querit quod ordinat ad do
mꝰ ſue ſuſtentacõem vel etiã ad ſubueniend
indigentibꝰ: vel etiam cũ negociationi inten
dit ꝓpter publicã vtilitatem: ne. ſ. res necãrie
ad vitam patrie deſint: ⁊ lucrum expetit non
quaſi finẽ: ſed q̃ſi in ſtipendiũ laborꝝ. Sũma ẽ
ſcĩ thome. ¶ Tercia regula. mercator talis p̃t
iuxta diligentiã ſuam prudentiam ⁊ pericula

licite accipe in ꝯmutatione precium corꝑis. Probat idē. qꝛ vnūquemq̄ in ope honesto rei publice seruientē oꝫ de suo labore viuē honeste. honeste dico ꝓpter meretrices lenones ⁊ inhoneste viuentes. ſ; afferens iſta vel ꝯseruās honeste seruit ⁊ vtilit̄ reipublice: ꝑ̄ ⁊c. ¶ Q̄rta regula. q̄ꝙuis ad vendentē exigat̄ vt bō fide nihil se credat rōe vendicōis vltra iuſtū preciū recipe tñ alia occaſione poſſet aliqñ aliquid recipi vltra illud rōe donacōis. ſicut qñ ille ex pietate ⁊ liberalr̄ daret Primū pꝫ. qꝛ alias nō ſeruaret̄ eq̄litas iuſticie inter datum ⁊ acceptum. Scdm pꝫ de ſe ¶ Quinta regula. ſatis ꝓbabile videt̄ qꝛ qñ ꝯtrahentes ſine dolo mutuo deſe ſunt ꝯtēti qꝛ talē etiā ꝯtractū cōcomitet̄ aliq̄ donatio: p̄ſertim cū precij taxatio relinq̄t̄ ipſis ꝯtrahentib⁹ vel ꝯmutantib⁹ Pꝫ. qꝛ preciſa taxatio p̄cij interdū ignota ē vel dubia Sꝫ durū eēt int̄ hoīes eē ꝯtractus in quib⁹ nō intēderent aliq̄d ſibi mutuo remittē de rigore p̄ciſi precij vt ꝓ tāto oēm ꝯtractū ꝯcomitet̄ aliq̄ donatio ¶ Sexta regula. q̄ꝙuis nunq̄ liceat ſcienter rē cari⁹ vēdere q̄ꝫ vꝫ: liꝫ tñ eā cari⁹ vēdere q̄ꝫ empta ſit ſi ē meliorata in ſe ł in hoīm eſtimacōe Primū pꝫ. qꝛ alias iniuſticia ꝯmittēetur ꝓpter ineq̄litatē dati ⁊ accepti ſcient̄. Scdm pꝫ ex melioracōe. de q̄ vide in. ij. ar. in. iij. ꝯdi. ¶ Septima

regula· q̄uis nunq̄ liceat rē cari⁹ vēdere ſcien
ter q̄ rōnabili eſtimacōe credit vel credere dꝫ
eā valere: tn̄ qn̄ vendēs plus ledit ex carentia
rei: q̄ res etiā in ſe valeat: tunc p̄t eam ſupuē
dere ſupvalorem eius tm̄ q̄ntum rōnabiliter
eſtimat vel eſtimarē dꝫ damnū ſuum Primū
pꝫ ex precedēti. ſm pꝫ: qꝛ res quā alius p̄mo
facit venalem: licꝫ nō ſit in ſe melior: ē tn̄ p̄mo
melior. ¶ Octaua regula. ſicut non ē iniuſtuꝫ
qn̄ quis ſperat res plus ſoluturas q̄iam ſol
uunt velle eas ſuare ꝛ nō vendere. Sic etiā nō
ē iniuſtū ſeſtinare in vendendo qn̄ quis habet
res quas timet minus ſoluturās dummō nec
credat nec cauſā credendi habeat eas ꝓ tunc
minus valere q̄ recipit. Pꝫ ex nōbilib⁹ ſecū
di articuli circa quintā cōdi. Dico nōnter q̄s
timet qꝛ multa facit hō in ſpe vel timore ſine cō
ſcientia vel credulitate. ¶ Nona regula. qn̄ q̄s
neſcit nec credit coītatem errare in taxatione
precij. etiā ſi ꝓbabiliter dubitet an erret coī
tas: tūc licite p̄t rem ſuā ſm eſtimacōeꝫ ꝯem
vendere: immo ſi vult vēdere dꝫ in tali dubio
ſm iſtā vendere ꝛ non ſm ſenſū ſuū Si v° ſcit
vel credit coītatem errare in eſtimacōe: nullo
mō debēt eam ſeq. Pꝫ ex. ij. articulo. in. v. ꝯdi
tione: ꝛ. iiij. notabili ¶ Decima regula. qn̄ du
bitat in quāto res plus vel min⁹ valeat: tunc

modica ꝓbabilitas ſufficit ad eſtimandum valorē rei. pꝫ ibidē ¶ Vndecima regula. Stās in dubio q̄d ſit p̄cium rei ⁊ ↄmittens ementē quē neſcit artatum vel ſimplicianū ſed ex per tum ſue induſtrie ⁊ bona fide: vendēs ſic nō vi detꝛ ↄuinci iniuſtus. pꝫ ibidē. ¶ Duodecima re gula Sicut cū magis ſecuā ↄſcientia ⁊ fide p̄t vendi res etiā cuius vera eſtimatio ignoratꝛ: q̄n venditur hoī expto circa rem nō artato ali qua necitate: nec h̄nti ad eam inordīatū deſi deriū: nec aliqua cautela verboꝝ. opeꝝ vel ſig noꝝ circūuento vel inducto ad emendū eam precioſius q̄ꝫ ſine iſta cautela emēt. Sic ſine dubio minꝰ ſecurus eſt de bona fide: immo ſu ſpectꝰ de mala in tribus caſibꝰ Primo q̄n ven ditꝛ ſimplici ſiue inexpto. Scđo q̄n emens ē ne ceſſitatus. Tercio q̄n ementē aliq̄ arte ſigno rū factoꝝ vel v̄boꝝ: etiā ſi vera ſint inducit ad emendū cariꝰ q̄ꝫ alias. Prima pꝫ pꝫ p q̄ntaꝫ Scđa pꝫ quo ad primū qꝛ tunc totū onus eſti macōis venditori incūbit Quo ad ſcḿ pꝫ qꝛ ar tatꝰ cariꝰ emit facitꝛ: non volūtarie ſimplr: ſꝫ volūtarie mixte: ⁊ tn̄ ꝓpꝛ artacōꝫ emptoris vē ditor nō p̄t plꝰ recipe: ſꝫ potiꝰ miſericordiꝛ cū eo agē Quo ad terciū pꝫ. qꝛ venditor ā verecun dia ductꝰ ā ignorātia. p̄ti inuolūtarie h̄ituali emit maxīe q̄n mēdacijs circūuenitꝛ emptor

Ex quo etiā pz·xiiij·regula·Qn̄ dubiū ē quā
tum res valeat tunc mag̃ periculoſū eſt hoīes
p cautelas inducere ad tm̄ dandū q̄ ſimplr
ſine tali cautela dare p tanto·Pz·ꝙ ſi ē exceſ
ſus: ille eſt maior cā iſtius exceſſiue empcōis
qui emptorē ad hoc induxit: q̄ qui eū ſuo ar
bitrio dereliq̄t· Decimaquarta regula·Mul
tum alleuiat cōtractus mercatorꝝ: ꝙ expertus
exp̄to dat ad emendū ⁊ econuerſo· Et hoc in
tellige qn̄ emptor non ē artatus aliqua neccā
tate vel inordinata affectōe impulſus Primū
pz ꝙ quilibet mercator rōnabiliter preſumit
q̄rere lucꝝ ſuum ⁊ prius eē ad ea emenda in
quib⁹ lucꝝ hr̄e intelligit: ⁊ alias nō emerz ni
ſi crederet ſe poſſe lucrari·Scōm pz·ꝙ venditor
talis hz tunc timere ꝙ ex illa artacōe carius
emat q̄ alias faceret emptor·vel ꝙ venditor
vendat rē remiſſius· Decimaq̄nta regula·
qn̄ homo inexptus vadit ad inſtitores ⁊ mer
catores publicos: non ē ſibi periculū ſi modi
cum exhibet vel remiſſe emit niſi pbabile mo
tiuū habeat venditorē ex ignorantia·inexperi
entia·artatione: vel aliquo tali vendere tam
remiſſe· Et ipſe pbabiliter poſſit agnoſcere:
rem plus valere·Ratio eſt·quia ꝯmuniter ta
les inſtitores et mercatores exp̄ti ſunt in ſua
materia·⁊ ꝯſueuerunt precioſius exhibere q̄

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

valeat ⁊ etiam ꝙ ipſimet ꝑ tali velint dare: ⁊ illud multū alleuiat facta mercatoꝝ. ¶ Decīa ſexta regula. Sicut ad ſecuritatē ↄſcientie fa cit qn̄ venditor nulla arte vel cautela verboꝝ inducit emptorem non artatū vel ſimplicia num ad emendū cariꝰ ꝙ alias emeret. ſic ad inſecuritatē facit oppoſitū facere. pꝫ ex. v. ⁊ xij ¶ Decimaſeptima regula. Sicut in minori pe riculo ſtant q̄ vendunt res apd multos inue nibiles ⁊ venales: ſic debet ſibi multo magis eē ſuſpectus qui hꝫ rem venalem. vel q̄ hꝫ offi cium ſeu laborem non poſſibilē apud alium haberi. Primum pꝫ. qꝛ facilius ⁊ ꝓpinquiꝰ p̄t haberi eſtimatio qn̄ hoīes non ſunt artati ad vnū. Secus aūt eſt in ſecūdo caſu in quo ſibi multo magꝭ homo dꝫ eſſe ſuſpectus ⁊ valde ca uere ne necītate hoīm exigat ꝗ recipiat vltra rei aut laboris ſui valorem ¶ Decimaoctaua re gula. nullus artifex ſiue negociator p̄t aliud recipe ꝑ labore vel pro quocunqꝫ grauamine ſuo circa rem vendendā vel pſonā ementē: hi to: niſi bō fide credat ꝙ ſeruiciū hmōi vtile fue rit. ſit vel erit. hoc ſolo excepto qn̄ emens ſcit vel ſcire ꝓbabiliť ⁊ ſine dolo preſumiť ꝙ inu tilis ſit labor ꝗ ſeruiciū ⁊ nihilominꝰ vult hr̄e ⁊ acceptat. Primum pꝫ. qꝛ nullus rōnabilis emens vellꝫ dare aliq̄d ꝑ ſeruicio inutili ⁊ no

tiuo· Secdm p3· qz p̄ſumere poſſu3 q volūtarie
emat· forte ad aliquē finē ſibi mag̃ vtilem q̄
venditor videat· Ex iſtis multe regule ſpāles
pñt inferri· vnde· ¶ Decimanona regula· Sic
q̄ frumenta vel alias res ↄitati vtiles vel neccā
rias ⁊ bonas ad hoc principaliter emunt vt
nō deſint ciuitati patrie: vel aliq̃ alia bona in
tencōe non intendētes cariſtiā inducere: ſ3 qñ
cunq3 neccītatem vel notabile grauamen pau
peꝝ viderint: vēdere volūt iuxta ↄēm ⁊ rōnabi
lem vſū: tales non ſolū licite ſ3 etiā meritorie
pñt hoc facē ⁊ aliqñ cariſtiā impedire: ⁊ ſi nō
oīno ſaltē vt nō ingrauet̄. Sic illi q̄ in ↄgregā
do talia nec ↄitati pſūt: nec vtilitatē eꝰ intēdūt
ſ3 ſolū lucꝝ ſuū nihil niſi cariſtiā expectando·
grauiſſime peccāt ſuo labore qñ l' re l' itencōe
nociuꝰ ē: nihil oīo merent̄: ſ3 potiꝰ demēntur ſi
cut aliqñ ↄtingit q in p̄ncipio pauperibꝰ vo
lentibꝰ facē puiſionē multū noceret faciendo
res cariores ⁊ poſtea hoīes nimis exactionāt·
Pñt aūt vtriq3 iſtoꝝ ſe ex hoc ↄſiderare· q̄ em̄
intēdit cariſtiā dolet de frumentoꝝ copioſo p
uētu· aliꝰ vero letus ē ⁊ ↄtentus ⁊ non triſtis·
¶ Viceſima regula q̄ ſequit̄ etiā ex· xviij· q̄ fa
ciūt res inutiles ⁊ defectuoſās· defectuſq3 eaꝝ
ex induſtria ⁊ ſtudioſe obtegūt ⁊ occultāt ma
le faciunt: ⁊ tenent̄ ad reſtitucōem iſtius qd

occaſione talis occultatiōis eis datur ꝓ reb⁹ niſi res nō obſtante defectu tm̄ valeant quā tum datur. Et ſimiliter eſt de hn̄tibus res vēa les iudicandū. ¶ Viceſima ꝑma regula. Quis ſcienter dare alicui occaſionez periculi vel dā ni ſp ſit illicitum. ſicut dicere alicui falſū ſem ꝑ ſit illicitum: tn̄ non ē necāriū ꝙ hō alteri det ſp auxilium et ↄſilium ꝑtinens ad qualē cunqꝫ eius ꝓmotionem. ſicut etiā non teneor dicere veritatem ſp quam ſcio: ſed hoc ſolum ē necāriuz in aliquo caſu determinato: puta cū aliquis eius cure ſubdit. vel cum non pt ei ꝑ alium ſubuenire. verba ſunt ſcī thome ar. iij Ex quo elicit ea q̄ de vendicōe defectuoſe rei di cta ſūt arti. primo ꝙ. xiiij. Vnde ſubdit ibidez ad tercium argumentum Quis hō non tene atur ſimpliciter omni hoi veritatem dicere de hijs q̄ ꝑtinent ad virtutes: tenetur tn̄ in caſu illo de hijs dicere veritatē qn̄ ex eius facto alte ri periculū imminet ꝛ detrimentū: niſi diceret veritatem. ſicut patet in reb⁹ occulte defectuo ſis ꝑ venditionē alienandis ¶ Viceſima ſecū da regula. Non ſp facit contra caritatē ꝓximi qui non vult proximo ſuo bonum quod ſibi vellet fieri: ſed qui nō vult ꝓximo ſuo bonum q̄d ſibi deret velle fieri ceteris parib⁹ ꝛ ſm ꝙ re cta ratio dictat. ꝙ ſic ꝛ nō aliter intelligendū

eſt illud preceptū legis nature. q̄d tibi vis fieri
alteri feceris. Unde qui vult ꝓbare ꝙ ꝓximo
ad aliquid teneatur q̄d mihi vellem fieri: prius
debet ꝓbare ꝙ ego tenear: ſiue ex debito obli
gar ei facere tale bonū. Exempli grā. Ego emo
librum mihi vtilem ꝓ librario: quē alter etiā li
benter emiſſet: quē preuenī emendo. Si ergo alte
rum ꝑmiſiſſem librum emere bene quidē feciſſem
ſed nō tenebar. immo ego deſiderarē ſi alter
prius veniſſet ad librariū: vt michi librum dimi
ſiſſet: ſed nō erat mihi debitum. Ex iſto etiam
patet veritas caſus ſuper pri. arti. ſcʒ. xv. de ſciente
merces multas futuras: de quo mihi ſolū cō
ſtat: quō poſſum ſilere et emere ſcḋm forum cōmunē
illud ignoratum. ❡ Vicesimatercia regula. Q̄
uis ſepe fieri licite poſſit ꝙ mercator emat de
vno ꝓ. x. et ſtatim det alteri ꝓ. xij. eſto ꝙ ſciue
rit prius de. ij. emptore. ſiue etiā prius contraxerit
cū eo qui emet rem a primo. tn̄ timendum ē ꝙ
multū cauteloſe et doloſe tales contractus fiant
Et idō nō pōt gn̄aliter et ſimplr̄ ſp iuſtificari.
Propter q̄d etiā hoīes videntur mag̃ retrahendi a ta
libus contractibus q̄ȝ aſſecurandi de eis. Primū patʒ
primo ſi q̄s caſualr̄ emiſſet ꝓ. x. et ſtati occurre
ret ſibi q̄ cū gaudio et grāȝ actione. xv. dare
vellet. Scḋo qn̄ etiā nō caſualiẗ tal̄ occurrit:
ſʒ etiā ſcienẗ. Pōt enī eē ꝙ q̄s ſciat vel veriſilr̄

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

preſumat primū venditorē ſatis eē lucratum vtpote qꝛ emit ꝓ ſex. ⁊ ſm emptorē etiā ſatis lucratū eſſe. qꝛ dabit ꝓ. xx. Poſſet ḡ valde caritatiue fieri ſic ꝙ vnꝰ ſolus non hēret lucrum totum ſed multi lucrarent̄. Aut ſi primꝰ dixiſſet medio. ꝓcura m̄ emptorē talis rei: ego dabo eam ꝓ ſex. Et ſecundꝰ diceret. ꝓcura m̄ rem talem ⁊ ego dabo ꝑ ea. x. Similr̄. ſi primꝰ vendens hēat rei preciū imponē. vt ſi p̄nceps ſeu officialis eius lig̃ de ſiluis. plūbū de mōtanis vellꝫ dare remiſſiꝰ q̃ꝫ prius q̄d ego hēo iudicare ꝙ iā nimis remiſſe vendat cū bene poſſit ſtare ꝙ antea nimis care vēdiderit. Et qꝛ dubiū ē an plus ā q̃ꝫ diu velit tā remiſſe vēdere non obſtāte mea remiſſa emptōe poſſum vendere ſic cōiter ſoluit. Stat etiā ꝙ primꝰ vendens hēat mandatū de nō vendēdo cariꝰ vel ꝯſciam de hᵒ ꝙ plus recipiat. ⁊ ſcds mandatū tm̄ l ꝯſciam de emendo remiſſiꝰ. vel primꝰ defectū ſciat i re ꝓpter quē eſtimacōe ſua nō plus vꝫ: aut credat multas ſimiles res venturas ꝓpter q̄s forte poſtea rem ſuā vendere nō poſſet Scds aūt ſciat locū vbi multo plus ſoluet. Inter tot ḡ motiua ⁊ circūſtantias q̄ ⁊ q̄s primꝰ vendēs p̄t hr̄e tam remiſſe vendendi: ⁊ ſcds tam care emendi: medius non hꝫ cām iudicandi primū nimis remiſſe vendē aut ſm nimis p̄cioſē

emere·maxime preſumptis trib⁹ ſupra·x·xi·
xij·ꝛ alijs regulis tactis qꝛ q̄libet eoꝝ bonā fi
dem ꝛ cām bene credendi hēat·ꝛ expertus ſit in
materia·ꝛ null⁹ ſit artatus· nec aliq̄ cautela
ā circūuentio fiat ¶Viceſimaq̄rta regula eſt
ſpāliter de cāpſione ſeu cambio pecuniaꝝ ſeu
aliaꝝ reꝝ q̄ eſt q̄ſi quedam venditio vel emp
tio vni⁹ monete ꝑ alia·ꝛ hȝ q̄ſi eaſdē difficul
tates ſic negociatio·ꝛ qꝛ circa iſtā cāpſionē
multa mala fieri pn̄t: ſit illa regula· Pro q̄
cunqȝ cā vel opatione pōt mercator lucꝝ reci
pe rōe merciū·pro tanto em̄ p̄t campſor reci
pe lucꝝ pecuniaꝝ de q̄nto iſta res cā aut opa
tio circa pecunias locum hȝ:ꝛ exercetur circa
merces Pȝ qꝛ ſicut merces variant̄ in eſtima
tione hoim:ſic ꝛ monete licet forte nō tam coi
ter ꝛ tam in magna quantitate·Item ſicut p̄t
haberi cura·labor·pericula·ꝛ alia hmōi circa
merces adducendas: ſic circa pecūias ſuo mō
Si ergo ꝓpter tales cauſas recipit mercator q̄
re non ꝓpter eaſdem campſor·ſic tn̄ qꝛ hoc fa
ciat ſicut ſupradictum eſt de negociationib⁹
penſando bona fide rōnabili aut cōmuni eſti
macōe precioſitatem·grauitatē·vtilitatē ope
ris·cure·laboꝝ·officij·ꝛ alioꝝ hmōdi·ꝛ ſm
hoc p̄t recipe plus aut minus·vel de q̄nto coi
eſtimacōe moneta in meli⁹ vel pei⁹ mutata ē.

Aut ſi aliq̄ illaꝝ cāꝝ excuſat q̄ de mutuo exp̄
mit̉ vt ꝓpter intereē ł vitationē damni. Porro
de. iij. ſpē p quā etiā dm̄um transfert̉ vt dictū
eſt primo arti. pri. caꝰ quar. etiam ſpeciales
ſunt difficultates. Jdcirco de eadē tres ſunt re
gule. Prima. licet mutuās poſſit de iure reci
pe vel repetere rem mutuatam vel valorē rei ni
hil tn̄ pōt vltra hoc q̄d ſit pecunia menſurabile
recipe. repetē vel ſpare rōe rei mutuate vel rōe
mutuacōis. Sed bene pt̄ recipe aliq̄d a mutu
um recipiente: nō p mutuo ſi ſponte vel ex ali
a iuſta cā datur aut pia. Primū pȝ ex deſcpti
one mutui. Scdm ꝓbatur ex intencōe ſci tho
me et ſcoti. q̄ in mutui datione transfert̉ dm̄
um. hoc em̄ ſonat vocabulū mutuo do tibi me
um. ergo qui ↄcedit mutuo non manet dn̄s
pecunie mutuate. Et p ↄn̄s ſi ꝓ illa pecunia re
cipiat aliq̄d vltra ſortē p nō ſuo recipit. ſiue
vendit nō ſuū. Alia rō eſt. eſto q̄ pecunia ma
neret ſua: non hȝ tn̄ ex natura ſua aliquē vſū
ſicut hn̄t alia ex ſe germinantia: ſed tm̄ ꝓue
nit fructus ex induſtria alterius ſcȝ vtentis.
Induſtria aūt huius non ē eius q̄ cōcedit pe
cuniam. ḡ iſte volens recipe fructū de pecunia
vult hr̄e fructum de induſtria nō ſua: quam
tn̄ non dedit ſibi iſte aliꝰ ex hoc q̄ accipit mu
tuum ab alio. Et hec etiam eſt ratio quare p

oppoſitū· fructus pignoꝝ germinantiū cōpu
tant̄ in ſorte· Terciū pꝫ p tho· q̄ non efficitur
q̄s peioris ꝯdicōis ex eo q̄ alteri mutuauit: ſꝫ
ante mutuationē potuit talia recipe: ergo pꝰ
Secunda regula· q̄uis p p̄ncipali vſu pecu
nie nullus aliq̄d vltra ſorte rōe mutui poſſit
recipe: tn̄ ſecūdario vſu pecunie q̄s p̄t aliq̄d
precio dignū recipe· Primū pꝫ ex p̄cedenti· ſe
cundū pꝫ· q̄ tunc pecunia nō mutuat̄ ſꝫ locat̄
vel ꝯducit̄· Pro cuius intellcū nōndum primo q̄
duplices ſunt res· q̄dā quaꝝ vſus p̄ncipalis
ē eaꝝ ꝯſūptio· ſic vſus vini p̄ncipalis ē: vt bi
batur· panis vt comedat̄· ꝛ talia eoꝝ vſu ꝯſu
munt̄· Alie ſunt res q̄rum vſus p̄ncipalis nō
ē eaꝝ cōſūptio: vt domꝰ vſus ē inhitatio· ſecu
ris ſecatio· Scdō nōndū q̄ pecunia duplicē p̄t
hre vſū· vnū principalē viꝫ ꝯſūpcōeꝫ ſeu di
ſtractōem ſm q̄ in ꝯmutacōe expendit̄· ꝓpter
qd̄ p̄ncipalr̄ ē inuenta Aliꝰ vſus eiꝰ ē ſcdariꝰ
viꝫ vt ꝯcedat̄ ſolū ad oſſionē diuitiaꝝ vel oſ
tentacōem· vel ad ponendū eā loco pignoris:
vel ad diſcendū numerare ipſa mediāte· Ad
iſtos enim fines poteſt pecunia ipſa locari: ſi
cut equus vel aliud locabile ꝛ pro vſu iſto re
tento dominio pecunia licite recipitur: ꝛ tunc
ex toto eſt contractus locationis vel conducti
onis: non autem mutuatio ſeu mutui datio

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Et debet idem pondus restitui: niſi forte ſuffici
at locati eqle in pondere vel valore. Ex predc̄is
etiā pꝫ q̄re licite p vſu vaſoꝝ argēteoꝝ aliq̄d
p̄t recipi. qꝛ ibi dn̄ium retinet apud ꝯcedentē
Et eoꝝ vſus pn̄cipalis non ē eoꝝ ꝯſūptio: tn̄
qꝛ ſecundarius vſus vaſoꝝ argenteoꝝ poſſꝫ
eſſe ꝯmutatio: talem vſum eoꝝ vendere non li
ceret. ¶ Tercia regula. quamq̄ꝫ in nullo caſu
vſura ſit licita: tn̄ in quibuſdā caſibus licet
mutuanti plus de pecunia eſtimabili recipere
q̄ꝫ mutuauit. ſed illud nō fit ꝓpter mutuacōeꝫ
ſꝫ ꝓpter intereſſe: vel alia de cā. Primū pꝫ. ſm
pꝫ in multis caſibꝰ Primo ratione pene ꝯuen
tionalis dum tn̄ non fiat in fraudem vſuraꝝ
Exempli grā dicit ſco. Ego īdigeo pecunia me
a ad mercandū: ꝯcedo tibi tn̄ ad certum diē:
adijciēs penā ꝯditionalem: qꝛ niſi tali die ſol.
ueris: qꝛ multū dampnificor alias ſolues poſte
a tm̄ vlterius Pena huic adiecta licita ē. qꝛ li
cet me ſuare indēnem ſic premendo illū cum
quo ꝯtraho. Signū aūt qn̄ nō ē in fraudē vſu
raꝝ manifeſtū eſt illud. qn̄ mercator magis
vellet ſibi ſolui de prefixo q̄ꝫ in craſtino cū pe
na adiecta. Et p oppoſitum ē in fraudē qn̄ vl
tra diē tn̄ſiri potiꝰ q̄ꝫ pecuniā ipō die ſolui vel
let. Scd̄s caſus eſt rōe intereſſe v ratione dā
ni vitandi. Debitor em̄ ex cuius non ſolutiōe

creditor nõbiliter dammificatᷓ tenetur de iuſti
cia ſatiſfacere creditori de intereē. Et licet iſte
creditor non pt hr̄e actionē ↄtra eū in foro ex
teriori. vtpote. qꝛ nō ſunt pacta vel munimeñ
tū in foro ↄſciē debitor tenetur vltra ſortē ad
intereſſe. Tercius caſus ē qñ vtrū qꝫ. ſ. capita
le ⁊ illud ſupfluū ponitur ſub incerto q̄d ꝓba
tur ex̄ de vſu. nauiganti. ff. Nonne arguendo p
locū a ſimili. qꝛ ſic ibi incertitudo excuſat: ita
⁊ hic ſine pacto etiā licet. qꝛ ſolus anim⁹ ſine
oī pacto v̄bali vel alio ſigno equalenti oñs de
bitori ꝙ mutuans nō mutuaret niſi ſpe lucri:
nō facit illū recipientē vltra ſortē hr̄e alienū
ſine pacto. ⁊ ideo nec teneri ad reſtitutionem

De ſpeciebus ↄtractuum ſub ↄpendio quā do ſint iuſti ⁊ qñ iniuſti.

Capitulū quartum.

Ad videndū autē ſub ↄpendio ſcḋm ſco. de dīntijs tranſlationū reꝝ tpalium notandū ꝙ in trāſlatiōe rei tpalis q̄ p priuatā pſonā fieri pōt ſunt. v. modi in q̄b⁹ ſp transfertᷓ dn̄ium rei. ſ. donatio mere liberā. pmutatio. emptio. vēditio. mutuatio actia v mutui datio ſeu pecūie ↄceſſio. Iſtis. v. corrn̄ dēt. v. alie tranſlacōes ſeu dr̄e. Nā dōtioni cor rn̄det vſus lībalis accōmodacō. pmutacōi cor rn̄t pmutata l' mutuata accōmodacō. ēptiōi

ɔductio: venditioni locatio. mutui dacõi: mu
tui acceptio. Mutuationi tñ actiue nõ correñ
det aliq̃d ꝓprie in trãſlacõe vſus rei. In primis
quinq̃ tranſlationib⁹ tranſfert dñium: in cor
reñdentibus vero medijs viʒ in mutuata accõ
modacõne. ɔductione ⁊ in locacõe non tranſ
fert dñium: ſed ius vel vſus vtendi retento do
minio fit etiã aliqñ tranſlatio rei vni⁹ in alterꝝ
autoritate nõ priuate pſone: ſʒ legis: pñcipis
vel ciuitatis autoritate vt in preſcẽptione ⁊ vſu
capcõe. In donatione ẽ act⁹ mere liberalis. in
alijs vero ſm q̃d liberalis. Act⁹ iure liberalis
ẽ qñ tranſferens nõ expectat aliquã redditio
nẽ debito iuſticie. Actus ſm q̃d liberalis eſt
qñ ꝓ eo q̃d trãſfert expectat aliud ſibi reddi.
Ad h⁹ g̃ vt oĩa p̃miſſa iuſte fiãt de donacõe vt
ſit iuſta exigit ut ſit liberal' trãſlatio ex pte do
nantis: ⁊ volũtas recipiendi ex pte illius cui
donat. ⁊ libertas ex pte amboꝝ h⁹ donandi.
⁊ illi⁹ recipiendi. ⁊ q nulla lege ſupiore ꝓhi
beat iſte vel ille. nec p actũ alterius a quo de
pendeant in iſta tranſlacõe Propter defectũ p̃
mi nõ p̃t quis dare fratri minori pecuniã. q
ille nõ vult eſſe dñs Propter defectũ ſcdi non
p̃t monach⁹ ſine licẽtia abbatis: nec filiuſfa
milias ſine volũtate pntis: nec etiã clericus in
aliquo caſu ſine voluntate: vel ſaltem contra

voluntatem pape. Vſus liberalis accõmoda
tio q̄ corrñdet donacõni hʒ ſimiles leges vt ſit
iuſta. qꝛ requirit in accõmodante liberã volũ
tatem ⁊ in recipiente q̄ velit recipe rem accõ
modatã ad vſum. ⁊ q̄ non ſit volũtas aliqua
legis vel principis obſiſtens illi accõmodati
oni. Permutatio eſt cõtractus in quo dñia
reꝝ tranſferunt̄. vt rei vtilis ꝑ re vtili immedi
ate ſicut vini ꝑ blado ⁊ hmõi. Et dicitur reꝝ ꝑ
mutatio vt do ⁊ des. Talis vt ſit iuſta exigit p̃
mo vt tranſferens ſit dñs rei ⁊ vt aſſint oĩa q̄
dicta ſunt in iuſta donacõe. preter primũ viʒ
liberalem tranſlacõem. Nam in ꝑmutatione.
emptione ⁊ vendicione. ac in eis corrñdentib⁹
non eſt mere liberalis tranſlacõ ſeu gratuita
Sed ibi tranſferens expectat aliq̃d eq̃ualens
ei qd tranſfert̄. ꝓpter qd ibi ꝓprie eſt ꝯtract⁹.
qꝛ ibi ſimul trahunt̄ voluntates ꝑtium. Tra
hit̄ enim iſte ad tranſferenduʒ in illũ a ꝯmo
do quod exſpectat ab illo: expectat tranſferen
dum in ſe. Secundo exigit in ꝑmutacõe vt do
min⁹ rei ſine fraude ſeruet equalitatẽ valoris
in ꝯmutatis ſcdm rectam rõem. Dicit̄ ſine frau
de ad excludendũ fraudẽ in ſubſtantia. quãti
tate. qualitate ⁊c̃. De quib⁹ habes ſupra ma
teria prima. ſ. ix. Dĩ ſeruet eq̃litatem valoris
in ꝯmutatis ſcdm rectam rõnem. attendentem

ſcꝫ naturam rei non ſimpliciter. q2 ſic melior
ſeu nobilior ē mus q̄ panis. Sꝫ attendat̄ nā
rei in ꝯpatione ad vſū humanū ꝓpter quē ſit
iſta ꝯmutatio Jſta aūt eq̄litas nō ꝯſiſtit in in
diuiſibili: ſʒ ē ibi dicit ſcot9 in iuſticia ꝯmuta
tiua mediū ⁊ magna latitudo. q̄ aūt ſit iſta la
titudo ⁊ ad q̄ntum ſe extendat ex trib9 innote
ſcit. Qn̄q3 ex lege poſitiua. qn̄q3 ex ꝯſuetudīe
Qn̄q3 aūt relinquit̄ ipſis ꝯmutanti b9 vt pen
ſata mutua ncc̄itate reputēt ſibi hīcinde eq̄
ualens dare ⁊ accipe. Duꝝ ē em̄ ꝯtractus eē
inter hoīes in quib9 ꝯtrahentes nō intendant
aliq̄d de illa indiuiſibili iuſticia remittē ſibi
aliq̄d mutuo: vt ꝓ tanto oēm ꝯtractū ꝯcomi
tet̄ aliqua donatio. Et ſi iſte modus ꝯmutan
tiū eſt q̄ſi fundatus ſup illud legis nāe. Qd ti
bi vis fieri facias alij. Satis ꝓbabile eſt q2 qn̄
ſunt mutuo ꝯtenti mutuo volunt ſibi remitte
re ſi deficiunt ab illa regula requiſita. ¶ Ven
ditio ⁊ emptio vt ſint iuſte ſimilia exiguntur
Jbi enim tn̄ſfertur dn̄ium rei vtilis ꝓ numiſ
mate vel econuerſo. Quia em̄ difficile eāt res
vſuales immediate ꝯmutare: ideo inuentum
eſt mediū ꝑ qd talis ꝯmutatio faciliter fierꝫ
qd vocat̄ numiſma. Et dr ꝯmutatio numiſma
tis ꝓ re vtili emptio. econūſo vero vēditio Ad
tales ḡ vt ſint iuſte exigunt̄ ſilia. ſic in ꝑmu

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tacõe dictũ eſt. qꝛ oꝫ ibi ꝯſiderare nummiſma
ex vna pte. ſicut hic rem pmutatã. addo ꝙ in
hijs vtriſqꝫ ꝯtractibꝫ licet pmutantẽ vel vende
tem penſare damnũ ſuũ. nõ aũt ꝯmodũ ipſi⁹
ementis ſiue cũ quo pmutat. hoc dico in cari
us vendẽdo vel pmutando ⁊ intelligo ſic. Si q̃s
multũ indigens re ſua p magnã inſtantiã al
teri⁹ inducat ad vendẽdum vel eã pmutandũ
p re alia. cũ poſſit ſe p̃ſeruare indẽnem. Et ex
iſta vendicõe vel pmutacõe multũ dãnificat
p̃t carius vendere q̃ ſi alias ſine tali dãnifica
tione venderet vel pmutaret. Sꝫ ſi emens ma
gnũ ꝯmodum ꝯſequet ex re vendita vel pmu
tata non p̃t cari⁹ vendi vel pmutari. qꝛ mai⁹
ꝯmodum ꝯſequit. Nã ꝓpter maius ꝯmodum
eius q̄d ꝯſequit nec res mea ẽ in ſe p̃cioſior:
nec michi melior. ⁊ ideo nõ debet mihi maius
preciũ apportare. Secus qñ dãnificor. qꝛ tunc
m̃ eſt p̃cioſior licet nõ in ſe Mututaa accõmo
datio. ꝯductio. ⁊ locatio in quibꝫ dñium non
trãſfertur: ſed vſus vel ius vtendi. qꝛ corñdent
pmutationi. emptioni ⁊ venditioni. ideo cum
eis ꝯueniunt vt dictũ eſt. Et ſilr quantũ ad cõ
ditiones iam poſitas ſuanda ẽ iuſticia ꝯſide
rando ibi vſũ. ſicut ibi dñium. De mutui da
tione ibi ad iuſte ꝯtrahendũ mutuũ oꝫ ſerua
re equalitatẽ ſimpliciter in numero ⁊ pondere

exceptis quibuſdã. Excipiunt̃ em̃ in iſta mu
tuacõe duo caſus in gñe. Nõqȝ em̃ licet accipe
vltra capitale ex pacto· qñqȝ ex ñ pacto. Pri
mum tripl'r.ſ. vel rõe pene ↄuentionalis: vel
rõne intereẽ. Et qñqȝ vtruqȝ.ſ. capitale: ⁊ illud
ſupfluum ponit̃ ſub incerto vt declaratum eſt
ſupra. Ex nõ pacto etiã aliqñ licet vt qñ pecu
nia locaret̃ alicui ad oñtandum vel ad ornã
dum vel ad oñdendum. Item em̃ vſum hȝ pe
cunia ex ꝓpria nã ⁊ tunc iteꝝ de vſu eius vltra
ſortem recipi pt. qꝛ tunc non ẽ mutuatio: ſed
locatio vel ↄductio: vt etiã ſupradictũ ẽ in ma
teria tercia. ꝗ. xxv. xxvi. xxvij. Porro regule p̃
dicte oñdunt quid iuſtũ ⁊ q̃d iniuſtũ in ↄmu
tationibꝫ ſtati factis. hoc ẽ qñ vterqȝ ↄmutãs
ſtatim dat illud ⁊ recipit ꝓ quo ↄmutat. Sed
ad ſciendũ q̃d iuris ſit qñ ↄmutãs nõ ſtatim
recipit illđ ꝓ quo ↄmutat: ſȝ differt̃ illa recep
tio. attendẽde ſunt p̃dicte r̃egule date ad intelli
gẽdũ q̃d iuſtũ l' iniuſtũ in ſingul' ↄtractibꝫ. Et
inſup due alie. p̃ma qꝛ comutãs nõ ↄmutet l'
vendat tps. qꝛ tps nõ ẽ ſuũ. Scđa qꝛ non po
nat ſe in tuto ſꝑ vel in pluribꝫ. Ex iſtis regulis
patet multi caſus. Exẽpli grã. dicat̃ feſtũ nti
tatis dñi a. ⁊ feſtũ ſcĩ ioħis baptiſte b. iſte cõ
mutãs tradat rem ſuã alteri in a. Aut g̃ tunc
venditurus erat eã: aut nõ ſed in b. Si ſic: vel

determinat tunc preciū ſm ꝙ currit tps ꝓ a.
ↄ tunc facit miaꝫ. qꝛ ſupplet indigentiā ꝓximi
anteq̄ꝫ eā ſupplere teneat̄. qn̄. ſ. expectat ſoluti
onē vſqꝫ in b. Aut determinat preciū maius
q̄ꝫ ſit iuſtum ꝓ a. ↄ tunc ē vſurarius. qꝛ tunc
vendit tps ꝯtra primā regulam. ↄ iſtud ꝓba
tur extra de vſuris. Conſuluit. Si aūt nō eſſet
mō vendituruſ: ſed alias qn̄ videretur ꝙ ſm
curſum tpis plus poſſit lucrari. Aut ḡ nunc
ponit certum preciū aut non: ſed dimittit cer
tificationē precij pendere ex aliquo futuro. Si
p̄mo ſic ponit preciū ſm ꝙ nunc vꝫ res nō eſt
dubiū quin facit magnā miam. Si maius q̄ꝫ
nunc vꝫ: tn̄ non ē ita immoderatū p̄cium q̄n
tpe ſolucōis veriſil̄r qn̄qꝫ plus qn̄qꝫ min⁹ va
leat res vendita: excuſat̄ rōe dubij. qꝛ con̄ neu
trā regulam facit. ↄ ꝓbat̄ p. c. nauigāti. ſ. rōe
Et ſi obijciat caſū ibidē in tua. R̄n̄r ꝙ ibi cōti
net̄ monitio vtilis: nō preceptum nccāriū.
Si aūt determinationē precij relinq̄t pendere
ex valore illi⁹ rei futuro. Aut ḡ pro tpe detmi
nato ipſius ſolucōis: vel in aliquo in quo nō
ꝯſueuit regulariter res plus valere q̄ꝫ tpe ſo
lucōnis. dico ꝙ miam facit. vtpote. ꝯcedo tibi
iſtđ ꝓ tanto p̄cio ꝓ q̄ꝫto valebit in b. vel aliq̄
tpe circa b. Dum tn̄ res illa conſueuit ꝯmuni
ter eſſe carior in b q̄ꝫ aliquo tempe precedenti

Si aūt precium velit determinare ꝑ tpē deter minato hoc mō: vt ponat ſe in tuto lucri vt in pluribꝰ ⁊ alium in damno: vt pote volo ꝙ tm̄ ſoluas ꝑ iſto q̄ntum valebit in quocunqꝫ tē pore vſqꝫ ad b qn̄ carius vendet̄. vſura ē ꝙ po nit ſe vel ptem ſuā quo ad lucꝝ vt in pluribꝰ ⁊ illū cum quo ɔtrahit ad damnū vt in pluri bus. ⁊ tunc habet ꝑ ſe illud qđ euenit in plu bus. ⁊ ɔtra ſe illud qđ euenit in paucioribus Eſt etiā ibi alia iniuſticia. ꝙ aliquo die deter minato oporteret expone̅ rem ſuam vendicōi ⁊ non in tpe pticulari vago. ⁊ in iſto ɔtingēt ꝙ minꝰ care venderet̄ ꝙ̄ in die cariſſimo inter a ⁊ b. ⁊ p ɔn̄s in tali pacto facit ſe certuꝫ de lu cro vltra ꝙ̄ humana induſtria poſſit ptinge re. Hee ḡ regule dicte ſunt de iuſto ⁊ iniuſto i venditione vel ɔmutacōe quacūqꝫ ꝑ nunc vel futuro. ⁊ hoc loq̄ndo de ɔmutatione yconoica q̄ ē qn̄ ɔmutans intendit recipe rem ꝑ qua ɔ mutat. non vt mercet̄ ea: ſꝫ vt ea vtat̄. Ideo ſe quit̄ de ɔmutatione negociatiua vbi commu tans intendit mercari de re quā acq̄rit. Emit em̄ nō vt vtat̄ ſed vt vendat. ⁊ hoc vt carius: ⁊ hec negociatiua vocat̄ pecuniaria vel lucratia de hac vltra regulas predcās addunt̄ duo. Primū: ꝙ talis ɔmutatio ſit vtil̄ reipublice. Sedō ꝙ talis iuxta diligentiā ſuā ⁊ prudētiā:

a pericula accipiat in ↄmutacōe precium cor
rñdens vt habes declaratū ſupra materia .ij. ſ.
viij. Que autē ſit iniuſta occupatio rei aliene
pꝫ in tranſlationibꝫ dñij vel vſus reꝝ: ſiue ſit
pmutatio. emptio. venditio ⁊c̄. Pꝫ faciliter
ex precedētibꝫ cū rectū ſit index ſui obliq̄ In do
nacōe non ē iuſticia: ſi donans nō mere libera
liter donat. vel ſi cōtra voluntatē alic⁹ a quo depē
det in donando donat. vtꝫ in illo caſu ex. de ſen.
exigit q. ſ. viſitantes a viſitatis nulla recipiēt
munuſcula. ⁊ ſi recipent tenentur ad duplū reſ
titue vel nō ſaluant a maledcōe quā ipſo fcō
incurrūt vt 8ꝛ li. vi. Nō aūt mere liberalr dōt
ſi vel decept⁹ vel q̄i ncc̄itate tract⁹ donat. q2 ig
norantia ⁊ aliq̄lis coactio excludunt ſimplr
volūtariū ex ſcd̄o ethicoꝝ. ⁊ ex hoc ſeq̄tur q2 de
ceptus de eo cui donat q̄ntum ad illam rōem
ꝑpter quā donat non ſimplr donat. ⁊ ideo ſi
alicui tanq̄ ꝑpinquo donet qui ē ꝑpinqu⁹ nō
ſimplr donat egeno. Conſilr ſi alicui tanq̄ e
geno q̄ non ē egenus. Et ideo videant trufato
res q̄nq3 diuites exñtes qui tñ tanq̄ egentes
recipiūt elemoſinas illas: ne iniuſte oīa illa
recipiant q2 non ē ibi in dante volūtarium ꝑp
ter ↄditionis ignorantiā quam reſpicit in do
nando. Conſilr ſi attractus vt in vſuris donā
dis non ē mere donatio liberalis. Conſimilr

D iiii

dicendum eſt de accõmodatione: licet ibi nõ ſit eq̃lis defectus ꝓpter eq̃le vitium. q2 tranſla tio vſus ad tps nõ req̃rit tantã liberalitatem quantã tranſlatio dñij. ¶ De ꝑmutacõe vero dico q̃ ex iniuſticia ex eiſdẽ cauſis. ſ. decepcõe et inuolũtario et ꝓhibicõe ſuperioris cui ꝯmu tans ſubeſt in ꝯmutãdo: et ex hoc põt dici iniu ſta ꝯmutatio q̃ fit in ludo alearꝝ et hmõi. Juxͣ illud. ff. de aleatoribꝫ. l. vltima et ex. de vi. et ho. clericorꝝ ſup illud. officia in gloſã. tñ iſta lex nõ ligat illos q̃ viuendo politice ſubſunt legi imperiali q̃ forte nullibi ſunt hodie. q2 ibi p̃ci pue illa lex ꝯſueuit hr̃e locũ vbi municipalia p̃iudicant imperialibꝫ: vtꝫ in ytalia. Jn vendi tione et empcõe iniuſticie tacte ſunt prius tã gendo de iuſticia in eis. Et iuxta hoc de locacõe et ꝯductione ibidẽ pꝫ. ¶ De mutui dacõe et ſolu tione ẽ iniuſticia p̃cipua vſura. Cꝰ vitupatio legitur in nouo teſta. luce. xvi. Mutuũ date: ni chil inde ſperantes Jn veteri teſtamento ezech. xxiiij. Ad vſurã nõ accõmodabitis. et p eccãm ꝓhibitio. ex. de vſu. ſup eo. Preter dc̃as iniuſ ticias ſpeciales in iſtis ꝯtractibꝫ vel q̃buſcunqꝫ ꝯmutationibꝰ ẽ vna iniuſticia gñalis q̃ñ ali q̃s vſurpat rẽ alienã dño ſimplr̃ inuito et hᵒ tam dño ꝓximo q̃ȝ dño remoto. ſ. legiſlatore: q̃ non vult: immo ꝓhibet rẽ illam occupari.

inuito dño niſi in caſibꝰ p̄ſcriptionis ⁊ vſuca
ptionis. In iſtis aūt nō ē tranſlatio dñij: vt
pote in furto. rapina ⁊ hmōi licet ſit violenta
occupatio rei cuius ē dñium. Et iſta iniuſtici
a ē manifeſtior q̄cunqꝫ alia vbi ꝓpter ſolam ↄ
ditionē defectuoſā ē iniuſticia in ↄmutatiōe
vel tranſlacōe ſicut in caſibus ſupradictis.

¶ Capitulū quintum de cautela ⁊ origine oī um tranſlationū in rebus tpalibus.

VLtimo nunc videndū ē breuiter vnde
originaliter ꝓueniat ꝙ rerū dñia ſūt
diſtincta ſic ꝙ hoc dicatꝰ meū: ⁊ illud
tuum. qꝛ illud eſt fundamentum oīs iniuſti
cie in ↄtrectando rem alienā: ⁊ pꝰ oīs iuſticie
in reddendo eam. De quo ſcḋm thomā prima ſe
cunde. q. xciiij. arti. v. ⁊ in ſolutione tercij ar.
Et ſcḋm ſco. vbi ſupra. ¶ Prima concluſio ē. A
lege nature aut diuina non ſunt rerū dominia
pro ſtatu innocentie diſtincta: immo omnia
erant tunc ↄmunia Patet p auguſtinum ſup
iohem capitulo ſecundo dicens. Quo iure dif
fendis villas eccleſie: diuino an hūano. Diui
num ius in ſcripturis diuinis hēmus: hūanū
aūt in legibꝰ regū. Vn̄ quiſqꝫ poſſidet nōne hu
mana volūtate. Nam iure diuino. Dñi ē terra

⁊ plenitudo eius. Iure humano dr hec domꝰ mea ē. hec villa mea. hic ſeruꝰ meus. Tolle iu ra impatoꝝ quis audet dicere. hec villa mea ē Idē dicit. viij. capitulo pri. iure nāe. xij. q. ita dilectiſſimus. Rō pȝ etiā ad hoc duplex. qꝛ v ſus reꝝ ſm rectam rōem ita dȝ ꝯpetere hoibꝰ ſicē ꝯgruit ad pacificā ꝯuerſationē ⁊ neccāriā ſuſtentationē. Pro ſtatu aūt innocētie cōis v ſus ſine diſtinctione dnōꝝ ad vtrūqȝ iſtoruȝ plus valuit ꝙ̄ diſtinctio dnōꝝ. qꝛ nꝰ tunc oc cupaſſet qđ fuiſſet tunc alteri neccārium: nec oporteret illud ꝑ violentiā ab ipſo extorqri: ſȝ q̄libet hoc qđ occurriſſet neccārium occupaſſȝ ad vſum. ſic etiam magis fuiſſet ſufficientia ad ſuſtentationē ꝙ̄ ſi precluderet̄ alicui vſus alicuius ꝑ appropriationem illius factā alte ri ¶ Scđa ꝯcluſio. Iſtud preceptū legis nāe in habendo omnia cōia reuocatum ē poſt lapſū ⁊ rōnabiliter ꝓpter eadem duo. Primo. qꝛ cōi tas oīm reꝝ eſſet ꝯtra pacificam cōuerſatio nem: cū malus ⁊ cupidus occuparet vltra ne ceſſaria. etiam cum hoc inferendo violentiam Eſſet etiā ꝯtra neceſſariam ſuſtentationē. qꝛ fortiores bellatores priuarent alios neccārijs Vnde ex ſecundo politice. policia ariſtotilis q̄ prefatam ꝯcluſionem tenet rationabilioꝛ eſt policia ſocratis qui primā tenuit cōcluſioneȝ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

¶ Tercia ꝯclusio. Reuocato illo p̄cepto legis
nãe de hn̄do oīa ꝯmunia. et p ꝯñs ꝯcessa licē
tia appropriandi ⁊ distinguendi coīa non fie
bat actualis distinctio p legem nãe: nec per
diuinā. non p diuinā vt patuit p autoritatē
aug⁹ vbi supra. Nec p legem nãe. qꝛ nō appa
ret q̄d determinet ad opposita. ipsa aūt hūa
na industria determinauit non oīa esse coīa
ergo aliq̄ lege positiua fiebat p̄ma distinctio
dominiorꝝ. Vt igitur illa distinctio sit iusta:
oꝫ videre quō lex positiua talis sit iusta. ¶ Qr̄
ta ꝯclusio. Lex positiua iusta requirit in legiſ
latore prudentiā ⁊ autoritatē. Prudentiam vt
ſm rectā rōeꝫ p̄cticā dictet q̄d sit statuendū p
coītate. Autoritatē. qꝛ lex dr̄ a ligando. nō au
tem quecūqꝫ prudentis sententia ligat coītatē
nec aliquē si nulli presideat. Quō aūt pruden
tia poterit haberi ad excogitandum leges iu
stas satis pꝫ. Quō aūt autoritas iusta q̄ cum
hoc requiritur ad legē iustā seq̄tur ¶ Quinta
ꝯclusio qꝛ principatus ē duplex vel autoritas
.ſ. p̄ina ⁊ politica. Politica duplex .ſ. i vna pſo
na vel in coītate. Prima .ſ. p̄ina iusta ē .ſ. ex le
ge nature: qua omnes filij tenentur obedire
pn̄tibus: nec ista p legem aliquam positiuā
mosaycam: vel euangelicam reuocata ē: sed
magis ꝯfirmata. Illa etiā autoritas politica

q̄ eſt ſup extraneos ſiue illa reſideat in vna p ſona ſiue in coītate p̄t eſſe iuſta ex ꝯmuni cō ſenſu ⁊ electione ipſi⁹ coītatis. Et prima auto ritas reſpicit ꝯſenſū nālem q̄ꝑ q̄ꝑ non cohitan tes ciuiliter. Scđa reſpicit cohitantes q̄liter cū q̄ꝫ nulla cōſanguinitate vel ꝓpinq̄tate ſibi iun ctos. vt po te ſi ad ciuitatē aliquā edificandā vel inhitandam ꝯcurrant aliqui exnei: viden tes ſe nō bene poſſe regi ſine aliq̄ autoritate: poterāt ꝯcorditer ꝯſentire vt vel vni pſone vel coītati ꝯmitterent iſtam autoritatē. Et vni vel p ſe tm̄: vel q̄ꝑ ſucceſſor eligeret̄ ſicut ipſe. vel p ſe ⁊ poſteritate eius. Et iſta autoritas politi ca vtraq̄ꝫ iuſta ē. q̄ꝛ iuſte p̄t aliquis ſe ſbmit tere pſone vel ꝯmunitati in hijs q̄ nō ſunt cō tra legē diuinā. In quib⁹ melius p̄t dirigi p illum cui ſe ſubmittit q̄ꝑ p ſeipſuꝫ. Ergo hēm⁹ ꝯplete quō poterit ꝯcedi lex poſitiua iuſta: q̄ꝛ ab hn̄te prudentiā vel in ſe vel in ꝯſiliarijs ſu is. ⁊ cum hoc hn̄te aliquā autoritatē iuſtam aliquo dictoꝝ modoꝝ in iſta ꝯcluſione. Sex ta cōcluſio ſequit̄ ex hijs q̄ꝑ prima diſtinctio dominioꝝ poterat eſſe iuſta a lege poſitia iuſ ta. ſiue lata a patre ſiue principe iuſte pinci pante ſiue coītate iuſte regēte. ⁊ iſto mō pba bile ē factū fuiſſe. Nā vel noe p⁹ diluuiū diſti xit filijs ſuis terras q̄s ſinguli occuparent p

⁊ filijs ſuis ⁊ poſteris ⁊ ipſi de ɔmuni ɔcordia
īter ſe diuiſerunt. ſicut legitᷣ gen̄. de abrahā
⁊ loth. Abrahā dedit electionē loth quam ꝑ
tem mallet eligere ⁊ ipſe reliquā vellet accipe
re. Vel lex aliqua ꝓmulgata ē a patre vel ab
aliquo electo ab eis in principem. aut a coīta
te cui ipſamet ɔmunitas ɔmiſit iſtam autori
tatem. Hec in q̄ lex erat ꝙ res tunc non occu
pata eſſet p̄mo occupantis. ⁊ tunc diſꝑſerūt
ſe ſup faciem orbis terre ⁊ tunc vnꝰ occupauit
primo vnam plagā terre ⁊ alius aliā. Ad in
telligendū aūt quō poſt diſtinctionē rerū ⁊ di
uiſionē tranſlatio rerū poſſit fieri in aliū hoī
nem vel coītatem aliā. Nondum ꝙ tranſlatio
rerū pōt fieri vel q̄ntum ad dn̄ium vt. ſ. res a do
minio vniꝰ tranſeat ad dn̄ium alterius. Vel
q̄ntum ad vſum ſiue ius vtendi: manente tn̄
dn̄io apud eundē. Et iuſticia vel iniuſticia in
tranſlacōne vſus. difformes hꝫ regulas iuſte
tranſlacōis dn̄ij. Hec ergo tranſlatio dn̄ij pt fie
ri vel autoritate publica ſiue principis: vel le
gis autoritate. vel autoritate priuata ipſius
domini immediate poſſidentis. ¶ Prima ɔclu
ſio ſit de prima tranſlatione. tranſlatio domi
nij autoritate legis iuſte ē iuſta. Probatᷣ. qꝛ
ſi lex iuſta potuit iuſte determinare prima do
minia ⁊ nō minor ē autoritas legis ꝉ p̄ncipis

quod habeo hic ꝑ eodem. poſt diminutionẽ
dominioꝝ q̃ꝫ ante. Igitur poſt ꝓpter eandem
cām et eundẽ finem potuit iuſte trāſferre dñi
um poſtq̃ꝫ fuerat alicui appropriatum Ex hoc
dico ꝙ preſcriptio in immobilib⁹ ⁊ vſucapio
in mobilibus ē iuſta tranſlatio. vtꝫ ex. de pre
ſcrip. vigilanti. in gloſa ſup illud aliena. De
ſecunda vero trāſlatione .ſ. que fit autoritate
priuata ipſius dñi immediate poſſidentis di
ctum eſt in precedenti materia ꝑ totum. Et il
lud ſufficiat pro pñti de ꝯtractibus.

Explicit tractatus de cōtractibus mercato
rum reuerendi patris fratris Johīs nider ſa
cre theologie ꝓfeſſoris ordinis predicatoꝝ.
Impreſſus autē ꝑ me Conradū de homborch
et admiſſus ac approbatus ab alma vniuer
ſitate Colonienſi ad laudē ⁊ gloriam dei Amē.

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

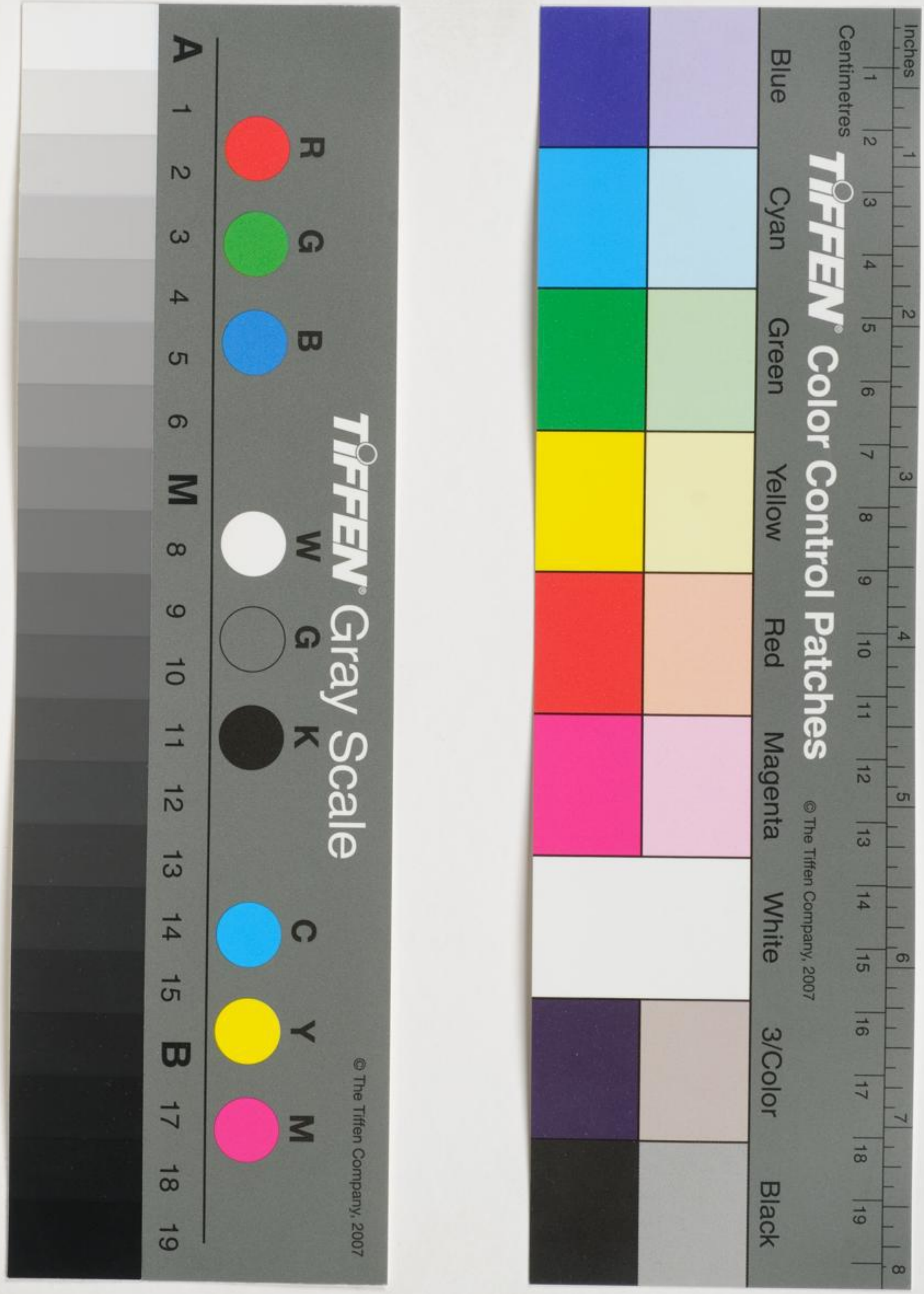

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf